

**ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ
НА
ОБЩИНА РИЛА
2021-2027г.**

Община Рила – територия със съхранена чиста и красива природа, богато културно - историческо наследство и устойчива икономика, осигуряващи благоприятна среда за живеене и висок жизнен стандарт на населението.

Съдържание

1. УВОД.....	стр. 2
2. ЧАСТ I.ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ, ИКОНОМИЧЕСКО, СОЦИАЛНО И ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.....	стр.3
3. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ.....	стр.3
4. РЕЛЕФ.....	стр. 5
5. ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ.....	стр.5
6. КЛИМАТ.....	стр.5
7. ВОДИ.....	стр.6
8. ПОЧВИ.....	стр.7
9. БИОРАЗНООБРАЗИЕ И ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ.....	стр.7
10. ИНФРАСТРУКТУРА.....	стр.8
11. ОКОЛНА СРЕДА.....	стр.10
12. ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ.....	стр.13
13. СЕЛИЩНА МРЕЖА.....	стр.17
14. СОЦИАЛНИ И ЗДРАВНИ УСЛУГИ.ОБРАЗОВАНИЕ. КУЛТУРА.....	стр.17
15. КУЛТУРНО И ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО.....	стр.23
16. МЕСТНА ИКОНОМИКА.....	стр.29
17. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ.....	стр.39
18. ЧАСТ II.АНАЛИЗ НА ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ, ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.....	стр.42
19. ЧАСТ III.АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ЗАПЛАХИТЕ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА (SWOT).....	стр.48
20. ЧАСТ IV.ВЗАИМОВРЪЗКИТЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ОБЩИНА РИЛА С ИЗГОТВЕНИЯ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН.....	стр.52
21. ЧАСТ V.ПРИОРИТЕТИ И ЦЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.....	стр.53
22. ЧАСТ VI.СЪОТВЕТСТВИЕ С ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИЧЕКИ ДОКУМЕНТИ.....	стр.57
23. ЧАСТ VII.КОМУНИКАЦИОННА СТРАТЕГИЯ.....	стр.58
24. ЧАСТ VIII.ПРИРОТНТИНИ ЗОНИ ЗА РАЗВИТИЕ.....	стр.59
25. ЧАСТ IX.ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.....	стр.60
26. ЧАСТ X.МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ.....	стр.61
27. ЧАСТ XI.НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО.....	стр.62
28. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ.....	стр.63

Увод.

Планът за интегрирано развитие на Община Рила е средносрочен стратегически планов документ, който определя политическата, икономическата, пространствената и тематична рамка на развитието на Общината в новия програмен период 2021-2027.

В методически аспект при разработването на ПИРО са използвани подходи и методи, които гарантират достоверността на изследванията, отчитат ограничителите и стимулаторите за развитие на Общината и обосновават формулираните цели, мерки и приоритетни действия за интегрирано развитие на основните функционални системи. Те са насочени към постигане на желан напредък в цялостното социално-икономическо развитие на Общината.

ПИРО се изработва за цялата територия на общината, като е определена една зона за прилагане на интегриран подход за удовлетворяване на идентифицираните нужди и за подкрепа на потенциалите за развитие и на възможностите за коопериране със съседни общини.

Спазена е демаркацията с Общия устройствен план на общината (ОУП): Докато ОУП се разработва в съответствие със Закона за устройство на територията, правната база за разработването на ПИРО е Закона за регионалното развитие. Докато ОУП е документ с дългосрочна визия за развитие от 15-20 години напред, ПИРО е средносрочен планов документ с хоризонт от 7 години. ОУП определя преобладаващото предназначение и начин на устройство на отделните структурни части на териториите, обхванати от плана, а ПИРО разработва средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината (и нейния център) и връзките ѝ с други общини, в съответствие с другите документи за планиране на регионалното развитие, като съдържа конкретни параметри за развитието на територията и планират ресурсната обеспеченост на изпълнението.

Планът за интегрирано развитие на Община Рила е изготвен на основата на обстоен анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на Общината. Проследени са промените в икономическото и социално развитие на Общината и факторите, оказващи влияние върху състоянието и качеството на живот.

Визията и пакетът от стратегически приоритети на Плана за интегрирано развитие на Община Рила за периода 2021-2027 г. са формулирани на основата на резултатите от анализа на състоянието и съществуващите тенденции в социално икономическото, екологичното, културното, инфраструктурното и пространственото развитие на общината и региона.

ЧАСТ I.

ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ, ИКОНОМИЧЕСКО, СОЦИАЛНО И ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.

1. МСТОПОЛОЖЕНИЕ.

Община Рила е разположена в Западна България, в югоизточната част на Кюстендилска област. Територията ѝ е с площ 361 кв.м. и заема част от средна и югозападна Рила планина и нейните подножия. Административен център на общината е град Рила, в състава на общината са включени и останалите населени места- с.Падала, с.Смочево, с.Пастра, и населено място Рилски манастир. На Изток общината граничи с община Самоков и община Белица, на запад с община Кочериново и община Бобошево, на север с община Дупница и община Самоков, на юг с община Благоевград и община Разлог.

С Решение № 118/25.06.2020г. ОбС-гр. Рила се създава селищно образувание в землището на гр. Рила с местно значение и наименование „ЖАБОКРЕК“.

Селищните образувания са територии извън строителните граници на населените места, устроени за осъществяване на специфични функции, които са определени със строителни граници, но нямат постоянно живеещо население.

Община Рила попада в териториалният обхват на регион за планиране от ниво 2 (NUTS 2) - Югозападен планов район, който включва областите: Благоевград, Кюстендил, Перник, София и София – Столична община, с общо 52 общини.

Общата територия на общината е 314 950 дка. и е разпределена както следва:

- Земеделски територии – 239 576 дка;
- Горски територии – 64 150 дка;
- Населени места - 9 995 дка;
- Водни площи – 152 дка;
- Територии за транспорт и инфраструктура - 1 076 дка.

Връзките на община Рила се осъществяват с автомобилен транспорт.

Според съществуващият брой на населените си места, общината се категоризира като „много малка“. Към 31.12.2024г. населението на общината по постоянен адрес е 2561 души, по настоящ адрес е 2774.

Преобладаващ е дялът на градското население – 92% по постоянен адрес и 85% по настоящ адрес.

Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) въвежда два основни типа територия по признак «урбанизация» - «централни», силно урбанизирани територии (на общините с големи и средни градове) и «периферни», слабо урбанизирани територии – общините с центрове малки градове и села. Периферните територии са най-уязвимите пространства в социално и икономическо отношение.

Община Рила е класифицирана като „периферна“ община, наред с всички останали общини от област Кюстендил, с изключение на общините Дупница и Кюстендил. Като периферна община, и Община Рила са характеризира като гранична, планинска и селска – застой в демографско развитие, проблемна техническа инфраструктура, затруднен достъп до обществени услуги, слабо развита местна икономика.

В общинският център-град Рила се намират и основните учреждения и институции за предоставяне на услуги за местното население: Общинска администрация, ОУ „Аверкий Попстоянов“, ОДГ „Д-р Тодора Миладинова“, офис към ДСП-Бобошево и отдел „Закрила на детето“, РУ на МВР към ОД-Кюстендил, РСПБЗН-Рила, офис към ОСЗ-Кюстендил.

В транспортно отношение общинският център има бърз и лесен достъп до ключови икономически градове в страната, както следва:

- 100 км. от гр. София;
- 65 км. от областния център, гр. Кюстендил;
- 20 км. от областния център на Благоевградска област, гр. Благоевград;
- 10 км. от първокласния европейски път Е79, свързващ градовете София-Солун-Атина;

През град Рила (и с.Пастра) минава и Републикански път III-107 Кочериново-Рила-Рилски манастир, осигуряващ достъп до Рилски манастир – световен туристически център, който фигурира в многообразни, ключови за развитието на туризма, класации и списъци, измежду които е списъкът на световното наследство на ЮНЕСКО и този на 100-те национални туристически обекта.

2.РЕЛЕФ

Територията на Община Рила заема част от средна и югозападна Рила планина и нейните подножия. Районът ѝ е предимно високопланински - 52%, като едва 5,5% от него е под 600 м. надморска височина. Релефът на община Рила е с подчертан планински характер. Високопланинският пояс обхваща 52% /190 кв. км/ от нейната територия. Среднопланинският пояс заема 27% /98 кв. км/ и Планинският пояс е 15.5% /56 кв.км/ от общата територия на общината. 5.5% /20 кв.км/ са под 500 м надморска височина. Територията, в която надморското равнище е най-ниско се намира в западната част на общината и включва съставните ѝ селища. Средната надморска височина на населените места в общината е:

- гр. Рила – 520 м.
- с. Смочево – 550 м.
- с. Пастра – 803 м.
- с. Падала – 910 м.
- н.м. Рилски манастир – 1 147 м.

Върховете с надморска височина над 2000 м са:

- в. Рилец – 2 731 м.
- в. Йосифица – 2 697 м.
- в. Канарата – 2 691 м.
- в. Злия зъб – 2 678 м.
- в. Калин – 2 667 м.
- в. Елени връх – 2 654 м.
- в. Царев връх – 2 378 м.
- в. Баучер – 2 152 м.

Главна долина на територията на община Рила е долината на р. Рилска, която служи за граница между Северозападна, Средна и Югозападна Рила. Долината на р. Рилска е ориентирана в посока югозапад-североизток и е отворена на запад към Струмска долина.

3.ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ

На територията на Община Рила няма находища на полезни изкопаеми.

4.КЛИМАТ

Общината попада в област с преходно континентален климат с планинско влияние. Основен фактор на формиране на климата е надморската височина, която в най-ниските части на подножието е около 500 м, а в най-високите - 2716 м., при връх “Черна поляна”.

Отличава се с мека зима, хладна пролет и топло лято. По данни от Програма за опазване на околната среда на община Рила /2021-2028г./ средната годишна температура е от +11 до +13°C. Средната януарска температура е +1°C, средната юлска — 24–26°C, а максималните летни температури достигат до 40 °C. в най-ниските части. Температурата пада незначително под нула градуса, само през месеците януари и февруари, което е резултат от Средиземноморското влияние.

Средногодишни валежи са около 600 мм. Зимните валежи са почти равни на пролетните и летните. Валежите достигат своя връх през месеците ноември и декември. Постоянна снежна покривка се формира към средата на месец декември и е с продължителност 160-180 дни за 1 200 м. надморска височина. Преобладава северният вятър /45%/ със сравнително ниска средногодишна скорост, което се обуславя от конфигурацията на релефа и неговата защитна роля. Слънчевото греене в ниските части е средно 2 200 часа годишно. Разнообразният релеф и ориентацията на долините обуславят наличието на съществени разлики в климата между по-ниските части и тези, разположени на по-висока надморска

височина. Най-ниските температури, измерени в района на н.м. Рилски манастир са около минус 25 градуса /в края на януари/, максималните температури не надвишават 36 градуса.

5.ВОДИ

Реки

Община Рила попада в Беломорския водосборен басейн. Водите на територията ѝ се оттичат в басейна на р. Струма. Основна водосборна артерия на територията на Община Рила е р. Рилска, с обща дължина 51 км, която се влива в р. Струма. Тя извира от Рибните езера, на кота 2691м. и тече в Западна посока. Река Рилска протича в дълбока коритна долина, по която са открити следи от ледник над Рилски манастир. След водослива ѝ с р. Маринковица, тя протича спокойно през широко заравнено долинно дъно, заето от мочурища и носи името Тиха Рила. Значителни нейни притоци са Маринковица, Сухозерски поток, Друшлявица, Смардливия поток, Джендемска река и Гьоленска река, р. Елешница, р. Каменица, Дяволските води, Голяма и Малка Ломница. Най-голям проток на р. Рилска е р. Илийна с дължина 16 км и събираща водите на реките Мермерица, Радовица и Краварско дере. Водосборът на р. Рилска е 390 кв.км, а естествения ѝ годишен воден отток – 141,9 млн.м³. Река Рилска почти през цялата година е с постоянен дебит, който през пролетно-летния период е в своя максимум, в резултат на топенето на снеговете.

Някои от реките на територията на общината служат за питейно-битово водоснабдяване, като например: р. Елешница и р. Каменица за гр. Рила, р. Рилица за с. Смочево, р. Джамбевска за с. Пастра и р. Горанина за с. Падала.

Езера

На територията на общината има 28 планински и високопланински езера, от които 25 с ледников произход. Най-значими за водния баланс на територията на общината са Горно и Долно Рибни езера, Смардливото езеро, Синьото езеро, Черното езеро, Дяволски езера, Манастирски езера и Сухото езеро.

От тях най-ниско разположено е Сухото езеро, което се намира на 1 892 м. надморска височина и заема площ от 19,5 дка. То е свлачищно езеро, разположено в коритовидна ледникова долина. В него се влива потокът, който отводнява северозападните склонове на седл. „Кобилино бранище“ и потокът от Поповокапските езера. Представлява природен феномен поради факта, че “скрива” водите си през летния сезон. Сухото езеро няма видим отток, а се оттича подземно. Просмуканата вода се появява отново на повърхността югоизточно от Кирилова поляна.

Смардливите езера са група от три постоянни и три плитки, пресъхващи през лятото езера. Разположени са в Смардливия циркус, принадлежащ към Рилския дял на Средна Рила. Най-малкото има водна площ 8.1 дка, второто по големина – 9.6 дка. Общото им наименование е свързано с името на най-голямото от езерата – Смардливото езеро. То е най-голямото високопланинско езеро на Балканския полуостров с обща площ 212 дка., дължина 900 м., ширина 260 м., дълбочина 24 м. и надморска височина 2294 м.

Рибните езера са две - Горно и Долно. Горното Рибно езеро е по-голямото и заема площ от 176 дка, а средната му дълбочина е 4.4м. Площта на Долното Рибно езеро е 131.5 дка, а средната му дълбочина е 2.8 м. Разликата във височината между двете езера е 15м.

Манастирските езера са група от три постоянни и две пресъхващи езера. Голямото Манастирско езеро се намира източно от вр. Баба. Площта му е 24.5 дка, максималната дълбочина е 4м. От него води началото си р. Водница, ляв приток на р. Рилска.

Дяволските езера са седем, разположени на юг от главното Рилско било в Дяволския циркус, отводняван от р. Дяволска, ляв приток на р. Рилска. Най-високото езеро се намира на западния склон на вр. Рилец, а най-голямото е разположено на източния склон на вр. Теодосиеви караули и е с водна площ 14.6 дка. Две от езерата са наречени Седефени, тъй като дъната им са покрити с мраморни плочи.

На 2 379 м се намира язовир “Калин”, който е най-високо разположения изкуствен басейн у нас и на Балканския полуостров.

6. ПОЧВИ

В границите на Община Рила са разпространени кафяви горски, планинско-ливадни, канелени горски /типични и излужени/ и планинско-горски /тъмноцветни и ливадни/ почвени типове, с характеристика, както следва:

- кафяви горски почви – разпространени са в условията на разнообразен, силно разчленен планински релеф; развитието им е свързано с определена надморска височина – 700-1000 и 1800-2000м,;
- планинско-ливадни почви – заемат териториите, разположени на височина повече от 1700-1900м; развиват се при преобладаващото участие на високопланинската ливадна растителност;
- канелени горски почви – развиват се под сухи гори и храсталаци, като в котловинните части са разпространени ливадно-канелени почви, които се редуват с алувиално-ливадни; канелените горски почви рядко се отличават от кафявите горски почви; канелените имат ясно изразен хумусен хоризонт с мощност, варираща от 20 до 60см, както и добре представен уплътнен глинез хоризонт;
- планинско-горски, тъмноцветни почви – имат ограничено разпространение; развити са в по-ниските райони на високопланинските пасища; развитите под гори и храсти от клек планинско-горски почви се отличават със значителна мощност на чимовия и торфено-хумусен хоризонт – средно 60-80см; характерно е развитието на ерозионни процеси по по-стръмните склонове където тревистата растителност не образува непрекъснат чим.
- алувиално-ливадни почви – мощността на хумусния хоризонт е в широки граници-средно от 30-75см в зависимост от продължителността на ливадния процес и свързаното с него натрупване на хумус; притежават висока водопропускливост, но запазват добър воден баланс; отличават се високо естествено плодородие; развити са около реките Рилска и Илийна.

7. БИОРАЗНООБРАЗИЕ И ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ

На територията на общината се очертават два добре изразени растителни пояса: горист и тревист. Гористият е най-обширният пояс и е съставен предимно от иглолистни видове – черен бор, бял бор, бяла мура, смърч, ела. Долната граница на този пояс е заета от широколистните видове – бук, габър, ясен, бреза и др. Гористият пояс, разположен на над 1 500 м надморска височина е съставен от храстите боровинки, малини и др. На горната горска граница е разпространен нискорастлия силно разклонен бор – клек. Тревистият пояс се състои от алпийските пасища, които се простират на 2 600 м надморска височина. Сред характерните тревисти видове са представени и лилав минзухар, тинтява, омайниче. Установени са 1400 вида висши растения, сред които редки видове, включени в “Червената книга” на България; 164 вида мъхове; 203 вида лечебни растения, от които мащерка, жълт и червен кантарион и др. Горите са предпоставка за разнообразната фауна – яребици, зайци, лисици, вълци, диви прасета, сърни, мечки и др. Шестнадесет вида едри бозайници обитават района. Шест от тях са включени в Червената книга на България, а пет са защитени съгласно българското законодателство. Едрите бозайници са представени от мечка, вълк, лисица, дива коза, сърна, дива свиня. От дребните бозайници често срещани са катерица, лалугер, белка, горска полевка, снежна полевка, таралеж, язовец, черен и пъстър пор, невестулка. От земноводните и влечугите се срещат алпийски тритон, планинска водна жаба, слепок, живороден гущер, ливаден гущер, усойница, медянка, а от рибите – балканска пъстърва, дъгова пъстърва, лещанка, сивен. Орнитофауната е богато представена: скален орел, картал, малък орел, орел змияр, голям ястреб, ловен сокол, белогуш дрозд, планински кеклик, бухал, балканска чучулига, пъстрогуша завирушка, скалолазка, сив кълвач, домашна кукумявка, керкенез, глухар и др.

7.1. Защитени територии по ЗЗТ:

Защитените територии по ЗЗТ, попадащи в териториалния обхват на община Рила са следните:

- **Резерват „Риломанастирска гора”** – разположен е в землището на Рилски манастир и в обхвата на Природен парк „Рилски манастир“ - върху площ от 3676.5 хектара. Резерватът обхваща алпийската част и горските формации от двете страни на Рилска река, между връх Мальовица и връх Бричебор. Горите на територията на резервата са представени основно от видовете бор, бук, мура и са на възраст над 150 години.

В резервата се забраняват всякакви дейности, с изключение на охраната му, преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с научна и образователна цел и събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите.

- **Природен парк „Рилски манастир“** в землището на Рилски манастир, създаден с цел поддържане на разнообразието на екосистемите и опазване на биологичното разнообразие в тях.

Природен парк „Рилски манастир“ е защитена територия с една от най-високите за страната степен на естественост, стабилност и представителност на екосистемите. Обхваща площ от 25 253 ха гори и високопланински пасища в землищата на населените места – Пастра, Падала и Рилски манастир.

7.2. Защитени зони от Европейската екологична мрежа Natura 2000.

Защитените зони от Европейската екологична мрежа „Натура 2000“, попадащи в териториалния обхват на община Рила са:

- **Защитена зона „Кочериново“** с код BG0002099 - за опазване на дивите птици. Общата площ на зоната е 2434.84 ха, като в територията на община Рила, попада в землището на град Рила. Има приет План за управление със Заповед No.РД-363 от 28.05.2015 г., ДВ, бр. 45/2015.

- **Защитена зона „Рилски манастир“** с код BG0000496 - за опазване на дивите птици и на природните местообитания. Общата площ на зоната е 25 299.8 ха, като засягат землищата на ман. Рилски манастир и селата Падала и Пастра.

- **Защитена зона „Рила буфер“** с код BG0002129. Цели на обявяване: Подобряване на състоянието на местообитанията на видовете птици Лещарка (*Bonasa bonasia*), Глухар (*Tetrao urogallus*), Ливаден дърдавец (*Stex stex*), Белогръб кълвач (*Dendrocopos leucotos*) и Трипръст кълвач (*Picoides tridactylus*) до постигане на благоприятното им състояние.

8. ИНФРАСТРУКТУРА

8.1. Енергетика

В община Рила всички населени места са електрифицирани. Община Рила се захранва с електроенергия от електропроводи на НЕК ЕАД и Електроразпределителни дружества.

Електроенергията, произведена от всичките централи разположени на територията на общината (основно от каскада „Рила“ със съставни подразделения - ВЕЦ „Калин“, ВЕЦ „Каменица“, ВЕЦ „Пастра“ и ВЕЦ „Рила“), се продава на ЕРП или НЕК.

Електроснабдяването в Общината се осъществява основно чрез въздушни електропроводи 20 kw, като в град Рила има изградена подстанция. Друг източник за електроснабдяване са двата фотоволтаични парка на територията на с. Смочево.

Като цяло техническото състояние на електроснабдителните мрежи и съоръжения е сравнително добро.

8.2. Пътна мрежа, железопътна мрежа и далекосъобщения.

На 10 км от гр. Рила минава трансевропейската магистрала Е - 79 София – Солун -Атина. Реализирана е отбивка на две нива за община Рила и в частност за Националният обект на КИИ – „Рилски манастир“.

Транспортната достъпност на населените места от общината се осигурява чрез система от републикански и общински пътища. В общината липсват пътища от първи и втори клас. Третокласната пътна мрежа е с обща дължина 45 км и включва: третокласен път III-107, Рила - Рилски манастир - Кирилова поляна, с дължина 32 км и третокласен път III-1005, Дупница – Смочево – Рила - Благоевград, с дължина 13 км. На територията на община Рила има два общински пътя: общински път - KNL3180 / III - 107, Рила - Рилски манастир / - Падала и общински път Рила-Стоб. Гъстотата на пътната мрежа по отношение на населението е по-висока от средната за страната и за област Кюстендил. На територията на общината няма общински пътища без трайна настилка.

Техническото състояние на улична мрежа в селищата на общината е в незадоволително състояние. По-голяма част от улиците в гр. Рила са асфалтирани, а в останалите селища на общината не всички улици са с трайна настилка. Липсва изградена подземна инфраструктура. Основната улична мрежа в гр. Рила се нуждае от реконструкция и рехабилитация. Такава необходимост има и в другите населени места на общината.

На територията на Общината няма изградена и функционираща железопътна мрежа.

8.3. Водопроводна инфраструктура.

Основният водосборен район в границите на общината е на река Рилска, извираща от „Рибните езера“ при надморска височина 2691 м. Най-голям проток на р. Рилска е р. Илийна с дължина 16 км и събираща водите на реките Мермерица, Радовица и Краварско дере. Други значителни нейни притоци са Маринковица, Сухоезерски поток, Друшлявица, Смрадливия поток, Джендемска река и Гьоленска река, р. Елешница, р. Каменица, Дяволските води, Голяма и Малка Ломница. Река Рилска се влива в р. „Струма“ при с. Шарков чифлик (обл. Кюстендил). Водосборът на р. Рилска е 390 кв. км, а естественият ѝ годишен воден отток е 141,9 млн.м³. Водният отток е формиран главно от води от снеготопене по северните склонове от терените на водосбора. Река Рилска почти през цялата година е с постоянен дебит, който през пролетно-летния период е в своя максимум, в резултат на топенето на снеговете.

Тя е единствената по - голяма река на територията на Природен парк "Рилски манастир". С размера на годишния си воден отток на единица площ природният парк е зона с най-висока водопроductивност в България и най-значимият източник на вода за югозападна България и част от Тракийската низина. По тази причина още през 1949 г. са изградени 4 малки ВЕЦ в една каскада - каскада „Рила“, включваща следните ВЕЦ:

- ВЕЦ „Калин“ – на кота 2379 м, който е най-високо разположения изкуствен басейн у нас и на Балканския полуостров., с мощност 4 000 кВтч., изравнител с обем 39 000 куб.м;

- ВЕЦ „Каменица“ с мощност 3 200 кВтч, изравнител – 40 000 куб.м.;

- ВЕЦ „Пастра“ с мощност 5 400 кВтч, изравнител – 44 300 куб.м.;

- ВЕЦ „Рила“ с мощност 10 400 кВтч, изравнител – 63 000 куб.м.

Една по-малка мощност е построена на общински водопровод - ВЕЦ „Рилец“ -м. Студена чешма, землище Рилски манастир.

Териториите в границите на Община Рила се характеризират с високи нива на воден запас, но въпреки това в някои населени места е налице недостиг на вода.

Питейно-битовото водоснабдяване в общината е от повърхностни водоизточници, поради което е необходимо особено внимание за опазване на качеството на водите и налага изграждане на санитарно-охранителни зони около водоизточниците и водоснабдителните обекти - това са основно водохващанията при реките „Елешница“, „Каменица“, „Рилица“, „Джамбевска“ и „Горанина“ и водохващанията при ВЕЦ „Каменица“ и ВЕЦ „Рила“, осигуряващи питейна вода за близките населени места.

Водоподаването в миналото се е осъществявало чрез етернитови тръби, които при реконструкция на водните обекти следва да бъдат подменени поради доказаната им вредност за човешкото здраве и околната среда.

Водоснабдяването на град Рила се осъществява посредством речни водохващания, изградени на реките, минаващи през територията на общината – р. Елешница, р. Каменица, р. Джамбевска, р. Горанина, р. Рилица и чрез водохващане от изтичалото на ВЕЦ „Каменица“. Друг водоизточник за гр. Рила е речно водохващане на р.Каменица за около 20 л/сек. и от изтичалото на ВЕЦ "Каменица". Водата от изтичалото и от водохващането се събира пред централата в обща шахта и тръгва по етернитов водопровод ф 300, оразмерен за 80 л/сек. Изградено е и ново водохващане при ВЕЦ "Каменица" със стоманен водопровод с диаметър Ф 300, който на разстояние около 300 м. от водохващането се включва в етернитовия водопровод. Двата водопровода от р.Елешница и р.Каменица се събират в с.Пастра, в облекчителна шахта със сито, където се улавят по едрите физически примеси. Оттам водата се подава до хлораторно, където се извършва хлориране.От хлораторното посредством етернитов водопровод с диаметър Ф 300 и новоизградения стоманен - Ф 325, оразмерен за 106 л/сек. водата се отвежда в разпределителна шахта в м."Св.Георги", землище гр.Рила, и оттам в резервоар 400 куб.м. и новоизграден резервоар 2500 куб.м. Двата резервоара осигуряват нормално водоподаване до потребителите през цялото денонощие и гарантират регулация, противопожарния и аварийния обем. От разпределителната шахта посредством два водопровода /съществуващ и новоизграден/ се подава вода и за гр. Кочериново и гр. Бобошево. Водата за гр. Рила не се пречиства механично, а се извършва само хлориране.

Село Смочево, както и някои населени места от Община Кочериново, се водоснабдяват от речно водохващане на р. „Рилица”, разположено на кота 1120 м., в местността „Робовица”. В сухите месеци се улавят около 3 л/сек., което е крайно недостатъчно. Водопроводът е етернитов, изграден през 60-те години, с изтекъл амортизационен срок. За с.Смочево има резервоар с обем 200 куб.м.

Водоснабдяването на с. Пастра е гравитачно от каптаж Тугулево" и изтичалото на ВЕЦ „Каменица”, и от речно водохващане на р. Джембевска, посредством стоманен водопровод с диаметър Ф100.Община Рила има проектна готовност за изграждането на нов довеждащ водопровод Ломница – Пастра.

В село Падала водопроводната мрежа е ново изградена.

Няма изградени пречиствателни съоръжения за питейната вода, подавана за населените места в общината.

8.4. Канализация

Канализационната мрежа на общината е в незадоволително състояние. От населените места в общината само гр. Рила има частично изградена вътрешна канализационна мрежа, която не отговаря на строителните правила и норми.

Селата Пастра и Падала също нямат изградена канализационна мрежа. В село Смочево , с осигурено финансиране от ПРСР /2007-2013/ е реализиран проект за изграждане на битова и дъждовна канализационна инфраструктура и ПСОВ.В град Рила и селата Пастра и Падала няма ПСОВ или други пречиствателни съоръжения.

Голяма част от отпадните води на град Рила са включени в напоителен канал, минаващ по главната улица на града, посредством който се напояват земеделски земи, а останалата част от битовите води постъпват директно в р. Рилска.

9.ОКОЛНА СРЕДА.

Ръководството на община Рила отчита факта, че опазването на природата е в основата на устойчивото развитие на общината и провежда системно политика за подобряване на компонентите на околната среда, защита на природното наследство и популяризиране на биологичното разнообразие.

Географските и икономическите условия в община Рила са благоприятни за запазване на околната среда. На територията няма големи замърсяващи предприятия. Общината е с едни от най-ниските показатели в област Кюстендил от замърсители на водата, въздуха и почвата.

Община Рила попада в района на действие на Регионалната инспекция по околната среда и водите - гр. Благоевград, която осигурява на регионално равнище държавната политика за опазването и осигуряването на благоприятна и здравословна среда в съответствие с установените стандарти и нормативи.

9.1.Въздух

РИОСВ – Благоевград не разполага с данни за качеството на атмосферния въздух (КАВ) в община Рила. На територията на общината липсват промишлени замърсители на въздуха и големи горивни инсталации. Въздействие върху качеството на въздуха /емисии на фини прахови частици, азотен и серен диоксид / оказват горивните процеси през отоплителният сезон, предвид че за населението отоплението се осигурява индивидуално и голяма част от домакинствата използват твърди горива.

Друг замърсител е автомобилният трафик, поради интензивният туристически поток в посока и от Рилски манастир.

По данни от Институт по пътища и мостове към Агенция „Пътна инфраструктура“, информацията от Автоматично устройство за записване на пътния трафик при км. 3+340 (на територията на съседният град Кочериново) от Републикански път III-107 показва, че на годишна база броят на преминаващите МПС е както следва, : Леки автомобили – 920573 ; Лекотоварни автомобили – 77397; Среднотоварни автомобили – 22991; Тежкотоварни автомобили – 3956; Товарни автомобили с ремарке – 5475;Автобуси – 5740;Други МПС – 18 651;Общо: 1054783 бр.

9.2.Води.

Относно качествата на водата в реките на територията на община Рила, изследванията са ограничени. По принцип планинските води са с ниска обща минерализация, много меки и силно наситени с кислород.

В община Рила попадат следните основни водни тела съгласно ПУБР2010-2015 и ПУБР2016-2021 на Западно-беломорския речен басейн:

- BG4ST500R041- Река Манастирска и река Илийна от изворите до вливането им в река Рилска. Екологично състояние - умерено съгласно „Междинния преглед на установени значими проблеми при управлението на водите в Западно-беломорския басейн“. Екологична цел - достигане на добро състояние.
- BG4ST500R042– Река Рилска от вливането на реките Манастирска и Илийна до вливането на десния ѝ приток Шарковица. Екологично състояние „добро“. Екологична цел - запазване на доброто състояние.
- BG4ST500R043 - Река Рилска от вливането на река Шарковица до вливането ѝ в река Струма. Екологичното състояние е добро. Екологичната цел е поддържане на доброто състояние.
- BG4ST600L004 -планински езера – Язовир Карагьол. Повърхностните водни тела категория „езеро” са групи от естествени езера определени в много добро екологично състояние, поради тази причина заложената екологичната цел е поддържане на много доброто им състояние.

Водоснабдяването на Община Рила се извършва от „Кюстендилска вода“ ЕООД, гр. Кюстендил.

Освен лошото техническо състояние на водопреносната мрежа, друг съществен проблем е липсата на пречиствателни съоръжения за питейните води.

Голяма част от отпадъчните води на град Рила постъпват директно в р. Рилска.

Домакинствата в съставните села на общината самостоятелно са изградили септични ями, които заустват отпадъчните води в околните дерета, както и попивни ями. Повечето септични ями, изградени в имоти на жителите, като чрез контакта с плитките подпочвени води също замърсяват водите на реката.

В „План за управление на речните басейни на ЗБР 2016 - 2021 г.“ е извършена актуализация на характеристиките и площите на подземните водни тела чрез сливане и/или разделяне на границите им. На територията на община Рила попадат части от актуализираните подземни водни тела „Порови води в кватернер – Благоевград“ с код BG4G000000Q004, „Порови води в неоген – Благоевград“ с код BG4G000000N014 и „Пукнатинни води в Рило-родопски метаморфити, Южнобългарски гранити, Калински плутон“ с код BG4G001PzC2021.

На територията на община Рила има находище на минерална вода „Рила“ с един водоизточник - Сондаж № 1ВП с дълбочина 694 m - публична общинска собственост. Каптиран е чрез чешма в центъра на гр. Рила. Водата е с температура 36 градуса С и малък дебит, алкална, сулфатна, хидрокарбонатна, флуорна, с минерализация 0,93 гр./л.

9.3.Почви.

Анализът на наличните данни за състоянието на почвите позволява следните констатации:

- почви, замърсени с тежки метали – в общината няма производствени обекти, които да предизвикат замърсяване на почвите с тежки метали. Вероятен източник на замърсяване на почвите с оловни аерозоли, контактни на главната пътна мрежа е транспортния трафик.

- почви, замърсени с пестициди – Съгласно регионалните доклади за състоянието на околната среда на РИОСВ – Благоевград за 2019, 2020 и 2021г. липсват данни за замърсявания с пестициди, за кислени или засолени почви; на територията на общината няма складове за съхранение на излезли от употреба средства за растителна защита.

Глобалното затопляне и породените от него климатичните промени се наблюдават и в общината – периоди на засушаване, последвани от периоди на валежи и речно пълноводие, свлачищни процеси, риск от излизане на реките от речните корита и наводнения.

В Предварителна оценка на риска от наводнения на БДЗБР са посочени следните наводнения в близкото минало в община Рила:

Местоположение	<i>река Рилска – гр. Рила, общ. Рила</i>
Код на водното тяло	BG4ST500R043
Категория	<i>минало наводнение</i>
Типове наводнения	<i>речно</i>
Обхват	<i>Поречие на река Струма</i>
Вероятност за настъпване на събитието	<i>не е определена</i>
Тип и размер на неблагоприятните въздействия	<i>Залети урегулирани поземлени имоти, находящи се в кв. 119 по плана на гр. Рила, с предназначение за ниско жилищно строителство</i>
Друга важна информация	
Дата и продължителност на минали наводнения	<i>04.12.2010.</i>

Местоположение	<i>река Рилска – гр. Рила, общ. Рила</i>
Код на водното тяло	BG4ST500R043
Категория	<i>минало наводнение</i>
Типове наводнения	<i>речно</i>
Обхват	<i>Поречие на река Струма</i>
Вероятност за настъпване на събитието	<i>не е определена</i>
Тип и размер на неблагоприятните въздействия	<i>Мост над р. Рилска - съоръжението обслужва улица с осови точки о.с. 297 и о.с. 298 (ул. "Септемврийска), както и мост над р. Рилска свързващ централна градска част с кв. "Спротива" в гр. Рила</i>
Друга важна информация	
Дата и продължителност на минали наводнения	<i>04.12.2010.</i>

Територията на община Рила не е определена като район със значителен потенциален риск от наводнения, но дори и незначителен, такъв риск съществува. При пълноводие и поради пресечният планински терен в горните течения на реките съществува вероятност буйните води да носят дървесна маса камъни и наносни почви, което води до нарушаване на пропускливостта на речните корита и в следствие-излизане на водите от речните корита и наводняване на съседни територии.

През 2012г. и 2022г. са изпълнение инвестиционни проекти за укрепване на десен бряг на река Рилска на територията на град Рила. Община Рила има пълна проектна готовност за продължаване на укрепителните мероприятия на бреговете на река Рилска.

Подобна е ситуацията и с деретата на територията на общината, особено в урбанизираните територии, което е заплаха за живота и имуществото на населението. Община Рила има изготвени инвестиционни проекти за реконструкция на деретата „Рилица“ и „Дриска“ в град Рила и е необходимо да се положат усилия за осигуряване на средства за реализацията им.

Ерозията на почвата на територията на Община Рила се проявява основно в следните форми: водоплощна ерозия при обилни дъждове, снеготопене - брегова ерозия на реки и езера; ветрова ерозия; свлачищни процеси;

За района на общината източник на водоплощна ерозия се явява най-вече Река Рилска, чийто ляв бряг е най-силно ерозиран и за което, както е посочено общината има проектна готовност за укрепителни мероприятия.

Община Рила попада в зона с нулев до много слаб риск от вертова ерозия на почвата. Ветрова ерозия се проявява се на височина около 1700м при условията на липсваща тревна покривка.

Свлачищата нанасят щети върху инженерната инфраструктура и облика на територията във всички области в страната. Проявата или активизирането им се дължат, както на природни (особености в цялостното геолого-тектонско развитие и морфология на районите; интензивност на валежите; морска абразия, щормови вълнения, ерозия, изветрителни процеси и др.), така и на техногенни фактори (въздействия в резултат на човешка дейност – извършване на дълбоки изкопи, прокарване на пътища, добив на полезни изкопаеми, претоварване на горната част на терена от насипи или ново строителство; състояние на изградените ВиК мрежи и експлоатацията им в потенциално-опасни свлачищни райони и др.).

На територията на община Рила са регистрирани 3 броя свлачища, от тях стабилизирани 2 броя (в с. Падала, път за вилна зона м/у о.т.48-49 и в с. Смочево – кв.30) и 1 бр. активно (в с. Смочево, кв. 25).

9.4.Отпадъци.

Община Рила спазва напълно изискванията за депониране на битовите отпадъци на депа, които отговарят на европейските и националните изисквания. Общината е осигурила екологосъобразно депониране на отпадъците, които се извозват за депониране на регионално депо за отпадъци на Сдружение „Регионално управление на отпадъците – Благоевград“. За Община Рила нормата на натрупване на отпадъци намалява и за 2019 г. е 78 кг./чов./г., значително по-малка от 2017 г. – 229,08 кг./чов./г. Съгласно референтната норма на натрупване на отпадъци за населени места под 3 000 жители, определена в Националния план за управление на отпадъците 2021 - 2028г., препоръчителната средногодишна норма за човек от населението е 256 кг., следователно нормата за община Рила е по-ниска от допустимите стойности.

Към настоящият момент Община Рила не разполага с данни за количествата генерирани и депонирани строителни отпадъци. Строителни отпадъци от ремонтна дейност, образувани от домакинствата се насочват за последващо третиране към „ДИ ВИ БИ“ ООД, притежаващо разрешение за дейности с отпадъци. Общината е публикувала съобщения, относно реда и начина за организиране на събирането на строителните отпадъци (съгласно чл. 19, ал. 3, т. 5 от ЗУО).

За нуждите на събиране и евентуално компостиране на биологичен отпадък (трева, зелена маса, храсти), се установява че жителите ги изхвърлят при останалия отпадък и това затруднява тяхното последващо обработване и компостиране. Основният проблем е неразбирането от страна на населението, че ако се отдели само чист отпадък, това ще доведе до екологични, и дори финансови ефекти за общината. На територията на община Рила не съществуват нерегламентирани сметища. Образование на нерегламентирани сметища не се допуска, тъй като се прави периодичен мониторинг за замърсявания на територията на общината и същите се премахват своевременно.

През 2022г. по проект, финансиран от Оперативна програма „Околна среда“ е извършена рекултивация на депо за твърди битови отпадъци, гр. Рила.

В пряко взаимодействие се работи и с Общинска предприятие „Чистота“.

Основната дейност на предприятието е по сметосъбиране и сметоизвозване на територията на община Рила. Събраните отпадъци се транспортират до площадка, експлоатирана от "Унитрейд Благоевград" ЕООД, с местонахождение: с. Зелен дол, община Благоевград, въз основа на писмен договор с Община Рила.

Обслужването на населението се осъществява с кофи-110 л. и контейнери: 1,1 м³ и 4 м³, които са разпределени по населените места. Ежегодно се извършва подмяна на кофите от 110л., поради изгниване, както и на липсващи такива с 1,1 куб. м.

Изготвят се Графици за почистването и текущото поддържане на територии за обществено ползване в гр. Рила, които са сведени и до знанието на населението.

10.ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

10.1. Население

Към 31.12.2024г. адресно регистрираните по постоянен и настоящ адрес са както следва:

Населено място	Постоянен адрес	Настоящ адрес	Постоянен и настоящ адрес в същото нас. място
ГР. РИЛА	2335	2364	1984
С.ПАДАЛА	13	27	11
С.ПАСТРА	122	165	103
С.СМОЧЕВО	60	189	53
МАН.РИЛСКИ МАНСАТИР	31	29	15
ОБЩО:	2561	2774	2166

Преобладаващ е дялт на градското население – 92% по постоянен адрес и 85% по настоящ адрес.

Данни от НСИ за период 2013-2023г. показват следната динамика на населението за Община Рила:

Области	Общо			В градовете			В селата		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Общини									
2023	2328	1143	1185	1981	976	1005	347	167	180
2022	2336	1160	1176	1985	989	996	351	171	180
2021	2366	1168	1198	1958	961	997	408	207	201
2019	2391	1172	1219	2039	993	1046	352	179	173
2018	2458	1201	1257	2096	1020	1076	362	181	181
2017	2523	1228	1295	2148	1041	1107	375	187	188
2016	2610	1276	1334	2217	1081	1136	393	195	198
2015	2689	1306	1383	2275	1102	1173	414	204	210
2014	2689	1312	1377	2275	1109	1166	414	203	211
2013	2755	1352	1403	2332	1142	1190	423	210	213

Естественят прираст на населението представлява разликата между живородените деца и починалите лица в дадена община в рамките на година. По признак „Естествено движение на населението“, тенденцията за Община Рила е отрицателен естествен прираст за период от 10 последователни години (2013-2023г.)

Община Рила	Живородени			Умрели			Естествен прираст		
	всичко	момчета	момичета	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Година:									
2023	19	10	9	58	34	24	-39	-24	-15
2022	18	8	10	72	36	36	-54	-28	-26
2021	12	6	6	96	47	49	-84	-41	-43
2020	19	9	10	70	36	34	-51	-27	-24
2019	18	6	12	81	37	44	-63	-31	-32
2018	12	6	6	57	21	36	-45	-15	-30
2017	16	11	5	81	43	38	-65	-32	-33
2016	22	13	9	76	42	34	-54	-29	-25
2015	20	12	8	70	38	32	-50	-26	-24
2014	20	9	11	61	30	31	-41	-21	-20
2013	23	10	13	66	32	34	-43	-22	-21

Друг индикатор, характеризиращ демографските процеси в една територия е механичният прираст на населението - представлява разликата между броя на заселилите се и изселилите се в общината за дадената година.

За община Рила, данните от НСИ показват следната динамика:

Община Рила	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Година:									
2023	68	26	42	936	475	461	-868	-449	-419
2022	58	26	32	62	32	30	-4	-6	2
2021	63	28	35	83	38	45	-20	-10	-10
2020	193	100	93	63	26	37	130	74	56
2019	68	32	36	72	30	42	-4	2	-6
2018	50	20	30	70	32	38	-20	-12	-8
2017	51	18	33	73	34	39	-22	-16	-6
2016	34	20	14	59	21	38	-25	-1	-24
2015	107	48	59	57	28	29	50	20	30
2014	46	13	33	71	32	39	-25	-19	-6
2013	92	55	37	61	40	21	31	15	16

Възрастовата структура дава представа за съотношението между отделните възрастови групи от населението.

Структура на населението в Община Рила по основни възрастови групи, показва следната демографска характеристика в това отношение:

	съотношение, общо, в %	Общо			В т.ч. в градовете		
		всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
2023г.		2328	1143	1185	1981	976	1005
Под трудоспособна възраст	12,41	289	143	146	272	135	137
В трудоспособна възраст	51,85	1207	688	519	1040	586	454
Над трудоспособна възраст	35,74	832	312	520	669	255	414
2022г.		2336	1160	1176	1985	989	996
Под трудоспособна възраст	11,73	274	138	136	255	128	127
В трудоспособна възраст	52,70	1231	700	531	1064	600	464
Над трудоспособна възраст	35,57	831	322	509	666	261	405
2021г.		2366	1168	1198	1958	961	997
Под трудоспособна възраст	10,99	260	134	126	241	124	117
В трудоспособна възраст	53,00	1254	708	546	1045	580	465
Над трудоспособна възраст	36,01	852	326	526	672	257	415
2020г.		2470	1219	1251	2061	1007	1054
Под трудоспособна възраст	11,46	283	142	141	264	131	133
В трудоспособна възраст	53,40	1319	749	570	1110	618	492
Над трудоспособна възраст	35,14	868	328	540	687	258	429
2019г.		2391	1172	1219	2039	993	1046
Под трудоспособна възраст	11,79	282	143	139	266	134	132
В трудоспособна възраст	52,11	1246	708	538	1091	608	483
Над трудоспособна възраст	36,09	863	321	542	682	251	431
2018г.		2458	1201	1257	2096	1020	1076
Под трудоспособна възраст	11,39	280	145	135	265	136	129

В трудоспособна възраст	52,28	1285	731	554	1124	630	494
Над трудоспособна възраст	36,33	893	325	568	707	254	453
2017г.		2523	1228	1295	2148	1041	1107
Под трудоспособна възраст	11,49	290	152	138	276	144	132
В трудоспособна възраст	52,60	1327	758	569	1161	652	509
Над трудоспособна възраст	35,91	906	318	588	711	245	466
2016г.		2610	1276	1334	2217	1081	1136
Под трудоспособна възраст	11,46	299	160	139	287	152	135
В трудоспособна възраст	52,57	1372	783	589	1203	673	530
Над трудоспособна възраст	35,98	939	333	606	727	256	471
2015г.		2689	1306	1383	2275	1102	1173
Под трудоспособна възраст	11,31	304	158	146	294	152	142
В трудоспособна възраст	52,47	1411	799	612	1238	688	550
Над трудоспособна възраст	36,22	974	349	625	743	262	481
2014г.		2689	1312	1377	2275	1109	1166
Под трудоспособна възраст	11,268	303	156	147	292	152	140
В трудоспособна възраст	52,659	1416	802	614	1252	692	560
Над трудоспособна възраст	36,073	970	354	616	731	265	466
2013г.		2755	1352	1403	2332	1142	1190
Под трудоспособна възраст	10,82	298	158	140	288	153	135
В трудоспособна възраст	53,28	1468	837	631	1303	723	580
Над трудоспособна възраст	35,90	989	357	632	741	266	475

10.2. Работна сила

Равнище на безработица по общини от Област Кюстендил по данни от АЗ.

Област	Кюстендил	2023	2022	разлика
Община	Бобов дол	6,6	6,9	-0,3
Община	Бобошево	5,8	7,2	-1,4
Община	Дупница	6,2	6,4	-0,2
Община	Кочериново	6,8	6,3	0,5
Община	Кюстендил	9,5	9,5	0,0
Община	Невестино	11,3	9,8	1,5
Община	Рила	10,2	7,8	+2,4
Община	Сапарева баня	4,6	5,5	-0,9
Община	Трекляно	13,2	13,9	-0,7

Нивата на безработица за Община Рила остават сравнително непроменени – между 8-10%. В структурата на безработицата за Община Рила преобладават жените и лицата над 50-годишна възраст. По професионален признак преобладават лицата с основно образование, следвани от лица със средно и средно-специално образование. Чрез посредничеството на ДБТ-гр. Дупница се осигурява временна заетост по насърчителни мерки и национални програми от ЗНЗ.

Голяма част от разкритите работни места са по различни схеми и проекти по ОП „Развитие на човешките ресурси“, където на практика общината се явява основен работодател. Разкриването от частният сектор на работни места е с изразена сезонност в сферата на туристическия бизнес.

Ограничената, за широк кръг от икономически дейности, територия на Община Рила (поради физико-географски фактори) и малкия брой население, по естествен път изключват появата на вътрешно

икономически стимули за изграждане на конкурентни предприятия от един и същи сектор. Всяко едно от по-големите предприятия на територията функционира в отделен стопански сегмент.

В контекста на заетостта, предприятия, осигуряващи значителен брой работни места са: „Рилатекс“ ООД – производство на текстилна индустрия; „БАД Гранатоид“ АД - производство на електрическа енергия от ВЕЦ; Винарските комплекси в с. Смочево – „Богдая Винярд Естейт“ и „Меди Вали“, а също и администрации на регионални и държавни институции.

Интерес представлява анализ, изготвен от Институт по пазарна икономика относно състоянието на трудовата миграция – броят на трудовите мигранти от община Рила към други общини за 2021г. е 210 души, който се компенсира с броя на трудови мигранти към общината от други общини, за същата година - 220 души. Същото проучване показва, че броят на наетите в общественият сектор е 204 души, а наетите в частният сектор са 335 души.

11.СЕЛИЩНА МРЕЖА.

В селищната мрежа на община Рила са обхванати само 5 населени места. Това са град Рила (административен център на общината), селата Смочево, Пастра и Падала и манастир Рилски манастир. Село Пастра е кметство, а селата Смочево, Падала и н.м. Рилски манастир са кметски наместничества.

Селищната мрежа на община Рила е от категорично изъвен линеарен тип, формиран по течението на река Рилска. От линеарен тип са и самите населени места, което е специфична особеност на планинските населени места, формирани около реки. Изключение прави с. Падала, което е по-компактно и встрани от линеарната структура на селищната мрежа на общината, но гравитира към системата, както и с.Смочево, което е с по-самостоятелни пространствени характеристики вследствие разположението му в по-равнинните (полски) части.

В границата на община Рила има регистрирани земи по §4, за които ОУПО предлага устройването им като рекреационни територии за вилен отдих.

Повече от половината от жилищния фонд (жилища) е изграден в периода до 1960 г. (53.3%). Годишите от втората половина на 20 в. (1960-1990) са добавили втория по големина дял – 40%. Възпроизводството на жилищата след началото на прехода (1990- 2000 г.) е значително по-малко (4.1%) в сравнение с предходния период. След 2000 г., към фонда са добавени само 2.6%. Община Рила не разполага с общински жилища.

В селата ситуацията е по-различна, т.е жилищният фонд е по-стар. Над 2/3 (68.4%) от жилищата са изградени до 1960 г., 26% са изградени в периода 1960-1990 г., 2.7% през 1990-2000 г. и 2.9% от жилищата в селата са изградени след 2000 г.

Статистическите данни показват, че: 80.8% от жилищата в общината имат като съвкупност електрически ток, водопровод, канализация (частично изградена само в град Рила); 13.8% имат като съвкупност електрически ток, водопровод, канализация, централно/местно отопление; 3.6% имат само ел.ток и водопровод; 1.7% - само ел.ток без друга благоустроеност.

Водоснабдяването на населените места с питейна вода е възложено на Областното ВиК дружество „Кюстендилска вода“ гр. Кюстендил.

12. СОЦИАЛНИ И ЗДРАВНИ УСЛУГИ.ОБРАЗОВАНИЕ. КУЛТУРА.

12.1. Здравни услуги.

На територията на община Рила функционира Център за спешна медицинска помощ. В н.м. Рилски манастир е разкрито едно изнесено работно място към същият център. Населението се обслужва от двама лекари на индивидуални практики за първична медицинска помощ и две практики по дентална медицина. Функционира манипулационна на Медико-диагностична лаборатория РАМУС.

Училищното здравеопазване се осигурява от три медицински сестри-една медицинска сестра, назначена на непълно работно време в ОУ “Аверкий Попстоянов“ и две медицински сестри назначени на непълно работно време в ОДГ „Тодора Миладинова“.

В съставните села на общината не се предоставят здравни услуги и достъпът до здравни услуги за населението е ограничен. Налице са дефицити в доболничното диагностициране и превенция на водещите заболявания и здравни рискове. Достъпът до здравни услуги е затруднен. Това затруднява най-силно и рисковите групи на хората с увреждания, безработни и социално слаби лица.

12.2.Социални услуги.

Необходимостта от развиване и предоставяне на социални услуги на общинско ниво, насочени към подобряване на достъпа до качествени социални услуги и повишаване на ефикасността им е обоснована в изготвеният през 2023г. от общинска администрация-гр. Рила Анализ на потребностите от социални услуги на общинско и областно ниво, които се финансират изцяло или частично от държавния бюджет.

Анализът до максимална степен, в детайли и обективизирано определя нуждите от социални услуги, разглеждани в общия контекст на социално-икономическите проблеми, политики и мерки за социално включване на уязвимите общности и групи от населението в областта. Документът е изготвен на база проучване на състоянието на социалната сфера в общината за периода 2017-2021г. и цели правилното планиране на социалните услуги, тяхното предоставяне, развитие и разширяване на обхвата им.

Показателите в общината по критериите за социални и интегрирани здравно-социални услуги, използвани в Анализа са, както следва:

№	Наименование на критерия	Данни за община Рила (брой)
1	общ брой на населението	2873
2	общ брой на пълнолетните лица	2424
3	общ брой на децата до 18-годишна възраст	449
4	общ брой на лицата в надтрудоспособна възраст	998
5	общ брой на пълнолетните лица с трайни увреждания	428
6	общ брой на децата с трайни увреждания до 18-годишна възраст	8
7	общ брой на децата от 0 до 7 г.	151
8	общ брой на лицата с трайни увреждания	434
9	общ брой на пълнолетните лица с трайни увреждания в трудоспособна възраст	182
10	общ брой на децата с трайни увреждания, живеещи в домашна среда	8
11	брой на пълнолетните лица с трайни увреждания в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	28
12	брой на децата без увреждания до 18-годишна възраст	443
13	общ брой на пълнолетните лица с психични разстройства	34
14	брой на пълнолетните лица с психични разстройства в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	9
15	общ брой на пълнолетните лица с интелектуални затруднения	27
16	брой на пълнолетните лица с интелектуални затруднения в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	27
17	общ брой на пълнолетните лица с физически увреждания	341
18	брой на пълнолетните лица с физически увреждания в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	25
19	общ брой на пълнолетните лица с деменция	10

20	брой на пълнолетните лица с деменция в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	10
21	общ брой на пълнолетните лица със сетивни увреждания	16
22	брой на пълнолетните лица със сетивни увреждания в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	16
23	брой на лицата в надтрудоспособна възраст без увреждания	0
24	брой на лицата в надтрудоспособна възраст без увреждания в невъзможност за самообслужване, живеещи в домашна среда	36
25	брой на живеещите в домашна среда деца с трайни увреждания	6
26	общ брой на пълнолетните лица с трайни увреждания с определена чужда помощ	37
27	брой на живеещите в домашна среда пълнолетни лица с трайни увреждания с определена чужда помощ	36
28	общ брой на лицата в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване	36
29	брой на живеещите в домашна среда лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване	36

Съществуващи социални услуги, които функционират на територията на община Рила, делегирани от държавата дейности, са :

- Дневен център за стари хора (ДЦСХ).

Дневният център за стари хора в град Рила е социална услуга в общността — делегирана от държавата дейност, с капацитет 20 места, създаден със заповед на изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане № РД-01-932 от 08.09.2018г. Целевата група са самотно живеещи възрастни хора от Община Рила. Предоставяните на потребителите социални услуги са подчинени на преодоляване на социалната изолация на хората от третата възраст, засилване интереса на възрастния човек към колективния начин на живот и адаптирането в него, връщане интереса на възрастния човек към неговото хоби, към българските традиции, обичаи и нрави. ДЦСХ е с капацитет 20 места.

- Център за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ).

Центърът е с капацитет 10 места, открит със Заповед № РД-01-936/29.08.2012 г. на Изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане, считано от 01.10.2012г. Предоставянето на услугата „Център за социална рехабилитация и интеграция“ цели подкрепа на индивидуалното развитие, поддържане и придобиване на нови способности и самостоятелност на потребителите, чрез целенасочени дейности за интеграция и превенция на социалното изключване. Услугата включва социална работа, трудотерапевтична дейност и психологическа подкрепа, насочени към създаване, поддържане и разширяване на социалните умения, както и обучение за водене на самостоятелен начин на живот.

- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства (ЦНСТПЛПР).

с капацитет 15 места, открит със Заповед № РД-01-935/29.08.2012г. на Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане, считано от 01.10.2012 г., изменена със Заповед РД01-1375/16.07.2018 г. на Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане /относно промяна наименованието на социални услуги от резидентен тип, функциониращи на територията на Община Рила/.

- Център за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства „2“ (ЦНСТПЛПР „2“).

Центърът е с капацитет 10 места, открит със Заповед № РД-01-1267/17.12.2012 г. на Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане, считано от 01.01.2013 г., изменена със Заповед № РД-01-1376/16.07.2018 г. на Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане /относно промяна

наименованието на социални услуги от резидентен тип, функциониращи на територията на Община Рила/.

Центровете за настаняване от семеен тип създават среда за живот близка до семейната, при която лицата получават необходимата им индивидуализирана подкрепа за водене на относително самостоятелен и независим живот. Те са форма на услуга, чрез която се предоставя двадесет и четири часова грижа на лица с висока степен на зависимост от грижа - пълнолетни лица с психични разстройства, включваща задоволяване на основните жизнени потребности на потребителите от храна, подслон, развитие и подкрепа.

Услугата се ползва от потребители и от други общини.

Наличната материално-техническа база, в която се предоставят изброените услуги е модернизирана и в добро състояние. Изграден е и асансьор в обществената сграда за социално — здравни услуги (сграда на бивша поликлиника в гр. Рила). Предстои изпълнение на проект за изграждане на втори асансьор в сградата, осигуряващ улеснен достъп до центровете за подкрепа.

- Асистентска подкрепа — делегирана от държавата дейност.

Със Заповед № РД01 0116/08.01.2021 г. на Изпълнителния директор на Агенция за социално подпомагане е дадено предварително одобрение за създаване на социална услуга „Асистентска подкрепа” в Община Рила, с капацитет 11 броя потребители. Предоставянето на социалната услуга „Асистентска подкрепа” в Община Рила стартира от 18.02.2021г.

- Клуб на хора с увреждания.

В град Рила и в с. Смочево функционират клубове на хора с увреждания. В дейността си осигуряват лични и социални контакти на хората с увреждания, както и информация и консултиране –социално, здравно, правно. Клубовете работят съвместно с Дневен център за стари хора-град Рила и читалищата. Броят на назначените лица, осигуряващи функциониране на клубовете е 2 лица на пълно работно време.

Социални услуги и интегрирани здравно-социални услуги, предоставени по изпълнени проекти, финансирани от оперативни програми са:

- **Проект „Патронажна грижа + в община Рила”.**

Финансирането е осигурено от Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” 2014-2020г., със срок за изпълнение от 15.04.2021 г. до 17.04.2023г.

Предоставени са почасови мобилни интегрирани здравно-социални услуги за 12 нуждаещи се лица с увреждания и възрастни хора, в т.ч. предоставяне на психологическа подкрепа, консултиране; доставка на храна, хранителни продукти и продукти от първа необходимост, вкл. лекарства (закупени със средства на потребителите или с други средства, различни от тези по настоящата операция), заплащане на битови сметки, заявяване и получаване на неотложни административни и битови услуги.

- **Проект „Грижа в дома в община Рила” .**

Проектът също е реализиран със средства от ОП "РЧР" 2021-2027 в периода от 30.12.2022г., до 30.12.2023г.

Главната цел на проекта е да се осигури подкрепа в домашна среда за 29 лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа чрез предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги в домашна среда, вкл. и в условия на пандемични ситуации.

- **Проект „Инвестиции за бъдещето”.**

Проект „Инвестиции за бъдещето“ е финансиран по Процедура на директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Услуги за ранно детско развитие“ по ОП „РЧР“ 2014-2020 и е насочен към представители на целевите групи живеещи на територията на общините Рила, Кочериново и Бобошево.

Интегрираните Услуги по проекта се предоставени на 314 деца на възраст от 0 до 7 години, включително деца с увреждания и техните семейства.

- **Проект: „Топъл обяд.**

Проектът е финансиран по Оперативна програма „Храни и/или основно материално подпомагане и стартира от 19.10.2016г., като периодично се удължава срокът му на действие. Броят на потребителите е 120.

През 2024г. в гр. Рила е разкрит Дом за стари хора „Св. Иван Рилски“, предоставящ резидентен тип социални услуги за възрастни хора с увреждания. Доставчик на социалната услуга е „Св. Иван Рилски – 75“ ЕООД, притежаващ лиценз № Л-3129-2034/10.12.2024г., издаден от Агенцията по качество на социалните услуги. Домът е с капацитет 24 домуващи. Сградата е четириетажна, новопостроена и модерно оборудвана (функционални медицински легла, кислородни концентратори,

пациентски лифт, охрана, видеонаблюдение), съгласно националните и европейските изисквания. Предоставят се лекарско наблюдение и медицински прегледи, сестринско и санитарно обслужване,, обгрижване на лежачо болни, медицинска рехабилитация, психологическо консултиране, персонален хранителен режим.

На територията на общината не се предоставят социални услуги за деца или други рискови групи, като хора с физически увреждания. Алтернативни социални услуги се предлагат единствено по проекти, финансирани от ЕС, но те са с временен характер.

12.3. Образование.

Цялостната дейност на Община Рила в областта на предучилищното и училищното образование е насочена към изпълнение на задълженията ѝ съгласно Закон за предучилищното и училищното образование, държавни образователни стандарти, приети с наредби на Министерски съвет и на Министъра на образованието и науката, съгласувани със съответните министри и ръководители на ведомства, Закон за местното самоуправление и местната администрация, Закон за здравето, Закон за закрила на детето, Закон за защита от дискриминация и други действащи законови и подзаконовни нормативни актове, по приложимост. Приоритетите в дейността на Общината са съобразени с основните цели и принципи в областта на предучилищното и предучилищното образование.

Институциите в система на предучилищно и училищно образование на територията на Община Рила са представени от една общинска детска градина и едно общинско училище.

Общинска детска градина „Д-р Тодора Миладинова” е институция в системата на предучилищното и училищното образование по смисъла на чл. 24 от ЗПУО, в която се отглеждат, възпитават, социализират и обучават деца от тригодишна възраст до постъпването им в I клас в съответствие с държавния образователен стандарт за предучилищното образование. В нея при условията и по реда на закона може да се приемат за отглеждане, възпитание, социализация и обучение и деца на двегодишна възраст , както и да се разкриват яслени групи за отглеждане на деца от 10-месечна до тригодишна възраст.

Детската градина е общинска по смисъла на чл.35, ал.1, предл. първо от ЗПУО.

Детската градина е на целодневна организация на задължителното предучилищно образование, разполага с добра материално-техническа база, педагогически кадри и помощен персонал с опит и квалификация, оптимални условия за отглеждане, възпитание и обучение на децата. В нея се осигуряват равен достъп на всички деца за качествено образование, гарантиран е достъпът до добра подготовка на всяко дете за постъпване в училище, създадени са условия за овладяване на книжовен български език в междуетническа среда. Осигуряват се адекватни възможности за интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности.

Сградният фонд отговаря на условията за цялостен, качествен и пълноценен процес на предучилищно образование. През годините, чрез реализиране на проекти и програми в Община Рила са направени подобрения, относно функционалността и естетичността на материалната база и във връзка с привеждане към нормите на безопасност по отношение живота и здравето на децата.

Детската градина е включена в Списък на средишните детски градини и училища в Република България за учебната 2023/2024 година, приет с Решение № 850 от 30 ноември 2023 г. на Министерски съвет (обн. ДВ. бр.102 от 8 декември 2023 г.).

Включена е и в Списък със защитените детски градини и защитените училища в Република България за учебната 2023/2024 година, приет с Решение № 23 от 22 януари 2024 г. на Министерски съвет (обн. ДВ. бр.8 от 26 януари 2024 г.)

Деца, обхванати от предучилищното образование в ОДГ „Д-р Тодора Миладинова”, град Рила по учебни години, включително и деца в задължителна предучилищна възраст

Учебна година	Общо деца, обхванати в	Деца, обхванати в предучилищно образование
---------------	-------------------------------	--

	предучилищно образование	Общ брой деца, обхванати в задължително предучилищно образование	6 -7- годишни деца	5-6- годишни деца	4-5- годишни деца	2-3-4- годишни деца
2021/2022	77	48	14	16	18	29
2022/2023	77	46	15	17	14	31
2023/2024	81	45	18	13	14	36
2024/2025	76	49	10	15	24	27

ОУ „Аверкий Попстоянов”, гр. Рила е институция в системата на предучилищното и училищното образование, в която се обучават, възпитават и социализират ученици и се осигуряват условия за завършване на клас и за придобиване на степен на образование.

Училището е общинско по смисъла на чл.38, ал.4, предл. първо, във вр. с чл.36, предл. второ от ЗПУО. Според вида на подготовката е неспециализирано и като такова според етапа или степента на образование - основно (I – VII клас включително). В него се осигурява основна степен на училищното образование (основно образование). ОУ „Аверкий Попстоянов”, град Рила ползва имот – публична общинска собственост.

Материалната база, която ползва институцията е в добро състояние - всяка паралелка има класна стая. Групите за целодневна организация на учебния ден имат стаи за отдих и спорт; за самоподготовка и за занимания по интереси.

Училището е включено в Списък на средишните детски градини и училища в Република България за учебната 2023/2024 година, приет с Решение № 850 от 30 ноември 2023 г. на Министерски съвет (обн. ДВ. бр.102 от 8 декември 2023 г.).

Включено е и в Списък със защитените детски градини и защитените училища в Република България за учебната 2021/2022 година, приет с Решение № 23 от 22 януари 2024 г. на Министерски съвет (обн. ДВ. бр.8 от 26 януари 2024 г.).

Ученици, обхванати в училищното образование, в ОУ „Аверкий Попстоянов”, град Рила, (I-IV клас и V-VII), по учебни години (брой)

Учебна година	Клас		Общ брой ученици
	I-IV	V-VII	
2021/2022	52	35	87
2022/2023	47	34	81
2023/2024	53	39	92
2024/2025	51	43	94

В училището се обучават, възпитават и социализират ученици, както от Община Рила, така и ученици с местоживеене в населени места на Община Кочериново. Основните причини за ранно излизане от образователната система на подлежащите на задължително училищно образование деца в единственото училище на територията на Община Рила е желание на родителите, детето им да бъде записано в друго училище извън общината; смяна на местоживеене, като причина за излизане от образователната система е и заминаване на семейството в чужбина.

Превенция и навременно разпознаване на трудности в ученето при децата и учениците и разпознаване на дарбите на децата се осъществяват чрез форми на обща подкрепа за личностно развитие, определени в чл.178, ал. 1 от ЗПУО. Предоставят се дейности по обща подкрепа за личностно развитие като: Екипна работа между учителите и другите педагогически специалисти; Допълнително обучение по учебни предмети; Допълнителни модули за деца, които не владеят български език; Допълнителни

консултации по учебни предмети; Занимания по интереси – в областите „Екология и опазване на околната среда“, „Наука и технологии“, „Изкуства“ и „Спорт“. С цел осмисляне на свободното време на децата и учениците през лятната ваканция се провеждат програмите: Лятна академия, Лятно училище, Програма за осмисляне на свободното време на децата и учениците на територията на община Рила. Общинска ДГ „Д-р Тодора Миладинова“, както и ОУ „Аверкий Попстоянов“ имат изработени съвместни програми с Дирекция ПП „Рилски манастир“, с цел разширяване и обогатяване на екологичните знания на децата и учениците, възпитание на екологична култура у подрастващите, с включени съвместни дейности и мероприятия.

Провеждат се дейности с участие на деца и ученици, организирани от: РУ – Рила към ОД на МВР – Кюстендил – „Полицейска академия“ и РСПБЗН - Рила към ОД на МВР – Кюстендил – „Млад огнеборец“.

Подкрепа „Кариерно информиране“ и „Кариерно консултиране“ се осъществява от кариерни консултанти в Център за подкрепа за личностно развитие – гр. Кюстендил., но поради отдалечеността на град Рила от областния център, тази подкрепа не може да се ползва от учениците от Община Рила.

На територията на Община Рила няма социални услуги за деца - делегирана от държавата дейност.

В детската градина и училището има необходимост от психолог, педагогически съветник, логопед, ресурсен учител, педагог, подготвени да работят с деца с увреждания или хронични заболявания, както и с деца с проблеми в поведението.

В изготвената Общинска стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в Община Рила (2024-2025) е дефинирана визия за развитие на образованието: “Осигурено качествено образование, основано на индивидуалните потребности на децата и учениците от Община Рила“.

В общинската стратегия са определени и стратегическите цели, които обединяват набор от дейности, попадащи в определено тематично направление:

- Стратегическа цел №1. Създаване на подходяща социално-психологическа среда за личностно развитие на децата и учениците от Община Рила
- Стратегическа цел №2. Осигуряване на специалисти и повишаване на компетентностите на педагогическия персонал за задоволяване на потребностите от подкрепа за личностно развитие на децата и учениците в Община Рила.
- Стратегическа цел №3. Създаване на подкрепяща среда и подобряване на условията за личностно развитие за деца и ученици, вкл. и със специални образователни потребности от Община Рила
- Стратегическа цел №4. Развитие и разширяване на мрежата от образователни институции за предоставяне на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на територията на Община Рила
- Стратегическа цел №5. Повишаване ефикасността на взаимодействие между участниците в образователния процес и институциите за осигуряване на най-добрия интерес на детето и ученика, както и създаване на условия за активно сътрудничество за целите на приобщаващото образование.

12.4. Култура.

Читалищата в исторически план са играли важна роля за повишаване културата, просветата и художествената самодейност на жителите на община Рила. Историческата мисия на читалищата, като живи общностни центрове е да откликва на нуждите на обществото, и да участва в приобщаването му към ценностите на съвременното развитие. Народните читалища са идеалния модел на гражданска ангажираност, на управление и отговорност пред обществото, отговаряйки на неговите многостранни духовни потребности. Тяхната културна мисия остава все така актуална през годините, а дейността им – богата, утвърждаваща нравствените ценности и опазваща вековните традиции.

На територията на община Рила развиват дейност 3 народни читалища: НЧ „Христо Ботев 1898“, гр. Рила; НЧ „Христо Ботев 1918“, с. Смочево и НЧ „Св. Иван Рилски 1928“, с. Пастра.

Сградният фонд, който безвъзмездно е предоставила община Рила на читалищата е в добро техническо състояние .В следствие на изпълнени проекти е обновена и модернизирани сграда на Културен дом, част от която се ползва от НЧ „Христо Ботев 1898“, гр. Рила.

Със средства от НПВУ се изпълнява проект „Въвеждане на мерки за енергийна ефективност в сградата на НЧ "Христо Ботев - 1918" с. Смочево, Община Рила“, с което ще се постигне енергийно обновяване на сградата на читалището и ще се подобрят експлоатационните ѝ характеристики.

За НЧ „Св. Иван Рилски 1928“, с. Пастра, общината има изготвени ППП с намерение да бъде изпълнен проект за енергийно обновяване на сградният фонд. Основните дейности, които развиват читалищата са любителското художествено творчество, културно-масовата и библиотечна дейности. Народните читалища са основен фактор в развитието на местната култура и просветеност, но те играят и социална роля - хората в малките населени места имат своето място за общуване, гледане на телевизия, веселят се на празници като Бабинден, Трифон Зарезан, Деня на самодееца, Баба Марта,

8 –ми март, Коледа, Нова година и много други.

За да е по-разнообразна и богата дейността на читалищата, е необходимо настоятелствата да проявяват повече активност в привличане на допълнително финансиране, чрез разработване на проекти, собствени приходи и дарения.

Обезпечаването на дейностите на читалищата се осъществява чрез финансиране от: Държавна субсидия, разпределена съгласно изискванията на Закона за народните читалища; Общинско финансиране; Кандидатстване с проекти към Министерството на културата, национални и европейски програми. В община Рила няма други културни институции, но предвид близостта на гр. Благоевград, липсата от кино, театър, опера и др. не се отразява на населението. Няма и действащи неправителствени организации в сферата на културата.

13. КУЛТУРНО И ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО.

В исторически аспект Община Рила води началото си от 1883 г. като селска Община, в състава на която влизат селата: Рила, Бозовая, Пастра и Падала. През 1978 г. селищната система в Рилска Община са: гр. Рила, с. Падала, с. Пастра, с. Смочево и населено място Рилски манастир, с административен център – гр. Рила. Първото наименование на селището (град Рила) е Спортела. То се е намирало на територията на днешния град и хълма – западно от него. Принадлежало е към територията на Паутолия (дн. Кюстендил).

В исторически документи се среща под наименованията Ролигера (VI век); Дриска (1378г.- Дарствена грамота на цар Иван Шишман); Рила-като феодално владение на Рилски манастир; Ирлие – в турски регистри от 1576г. В историческото развитие на селището е безспорна ролята на Рилския манастир, датиран от X век – векове наред огнище на просвета и култура, пазител на българския национален дух и на българската книжнина.

След обявяването на Рила за град през 1969 г., започва изпълнението на мащабна програма за реконструкция и строителство, която дава съвсем нови насоки за развитието му. Построява се сградата на Културния дом. В североизточната част на града се изгражда стадион. Строи се и детски дом. Разширява се сградата на възпитателно училище “Никола Вапцаров”. Построяват се Горски пункт и Автоматична телефонна централа. Асфалтират се главни улици и започва изграждането на нов водопровод. През 1969 г. е разкрит шивашки цех за конфекция, който през 1973 г. става цех “Марек”. През 1971 г. се именуват улиците на града. През 1972 г. започва строителство на хале за новия цех “Ширпотреби” към МК “Кремиковци” – София. От 1973 г. започва работа завод за релета. Одобрени са регулационен план за улична и дворна регулация и идейно-застроителен план. През 1978 г. официално са пуснати в експлоатация сградата на комплекс “Орбита” и кухненския блок към Районната болница, направена е първата копка на първия жилищен блок. В следващите години е обновена централната градска част, изградена е пристройка на СОУ - за начален курс, разраства се автобазата, построяват се сградите на Банка „ДСК“, Банка “Хеброс” и други.

13.1. Нематериално културно наследство.

Традиционни за община Рила са били занаяти като каменоделство, дърворезбарство, кошничарство, лъжичарство, вретенарство, везане, бродиране, плетене на дантела, кожарство.

Във фолклорно отношение са характерни народно пеене и фолклорни танци, традиции и обичаи.

Народните читалища са институциите, които полагат старание за опазване и съхранение на нематериалното наследство посредством самодейната си дейност и включване на нематериалното културно наследство в годишните културни календари на общината.

Най-богата и разнообразна е дейността на НЧ „Христо Ботев 1898“, гр. Рила – 4 са действащите формации, в които активно се включват повече от 100 души, от детска до пенсионна възраст:

- Женска певческа група „Рилски звуци“, с ръководител Стойка Германова;
- Детски танцов състав „Рилска китка“, с ръководител Асен Колев, различни възрастови групи;
- Танцов състав „Рилски ритми“, с ръководител Асен Колев;
- Детска вокална група „Рилски звънчета“, с ръководител Емилия Начева, различни възрастови групи;

В съставните села на общината, където няма самодейност, основно се извършват изследвания, свързани с историческото минало, честват се традиционни празници.

Съвременни културни прояви, включени в ежегодните календари на културните и обредните събития в община Рила:

- Селищен събор на гр. Рила “Свети дух” – месец юни;
- Селищен събор “Илинден” на с. Смочево – месец юли;
- Празник на селището в с. Пастра “Илинден” – месец юли;
- Селищен събор “Пророк Илия” в с. Падала – месец юли;
- Коледни тържества;
- 14 февруари – Трифон Зарезан - зарязване на лозята;
- Бабин ден – обичай „Бабуване“ - месец януари;
- Великденски пазници – обичайте „Цветна неделя“ и „Лазаруване“;
- Празник Кратун месец – месец декември.

Специално внимание заслужава празника „Кратун месец“, който е типично рилски празник, и се провежда ежегодно през месец декември. Това е стар обичай за проверка и контрол на качеството и трайността на виното. На времето виното се пиело в кратунки и от там празника носи името си. Основното на празника е дегустация на вино, музика, веселие. “Кратун месец” живее с рилчани 99 дни: започва от есента, когато се наложи гроздето в бъчвите и трае до 14 февруари – Трифон Зарезан.

Следните културни прояви са включени в **Регистъра на фестивалите и събитията към Министерство на туризма:**

- „МУЗИКА ПОД РИЛСКОТО НЕБЕ“, представено като „Фолклорна работилница, в която младежи от различни националности от цял свят се обучават от професионални и непрофесионални специалисти да свирят на различни инструменти и да пеят. Провеждат 3 концерта в рамките на общината, на които представят българския фолклор и фолклора на своята страна“, „Културното събитие е определено със статут- национално значение и организатори: Община Рила и Фондация „Арденца“;
- „РИЛА ПЕЕ И ТАНЦУВА“ (На празника „Св.Дух“), представено като „Празник на художествената самодейност“, с регионално значение и организатор НЧ „Христо Ботев 1898“, гр. Рила.

13.2. Материално културно наследство.

Архитектурни и исторически паметници.

Килийно училище „Св. Св. Кирил и Методий“ – датира от 1830 г., възстановено и реставрирано. Ценен паметник на културата, исторически свързан с Димитър Алексиев Рилец (Даскалът), който е негов основател. Даскал Димитър е и личен приятел на Неофит Рилски, за което свидетелства запазената от тогава кореспонденция между двамата.

В края на 2010 в Килийното училище се помещава **Общински музей “Алекси Рилец”**. През 2023г. музеят се премества в центъра на гр. Рила, като заема част от сградния фонд на Културния дом.

Църква “Св. Арахангел Михаил” - датира от XI – XII век, в която са открити ценни стенописи с изображения на светци от тази епоха. Тя е една от малкото запазени в България кръстокуполни вписани в квадрат църкви, разпространени на Балканския полуостров през периода XII-XIV век. Предвид ценността ѝ като архитектурен и художествен паметник на културното наследство, обектът ще бъде разгледан подробно в настоящият план.

Хрелювата кула в Рилски манастир. Тя е единствената запазена постройка в манастирският комплекс от средновековието. Построена през 1335 г. от местния феодал протосеваст Хрелю Драговол, тя представлява мощна каменна отбранителна кула с призматично тяло. Кулата, висока 23 м, е разделена на пет етажа, свързани с вътрешна виеща се каменна стълба с тесни стъпала. На петия етаж има малък

параелис "Преображение Христово", украсен със забележителни по своето художествено майсторство, колорит и реализъм фрески от XIV в., внимателно реставрирани и укрепени.

Рилски манастир. Рилският манастир е несъмнено най-голямата туристическа атракция сред манастирите в България със своята големина, красива природа, архитектура, стенописи и древна история. Изграден е сред борови гори, в долината на р. Рилска, на 1147 метра надморска височина. Рилският манастир е един от най-значимите исторически, архитектурни и религиозни паметници на България. През 1976г. е обявен за Национален исторически резерват, а през 1983 г. е включен в листата на паметниците на Световното културно и историческо наследство на ЮНЕСКО, поради впечатляващата си архитектура, ценни икони и стенописи.

Манастирският комплекс е разположен на площ от 8 800 кв.м. и има уникална архитектура. Отвън манастирът изглежда като крепост. Неговите 24 метра високи каменни стени образуват неправилен петоъгълник. Манастирът е основан през X век от отшелника Св. Иван Рилски, чието име носи. В Рилски манастир са открити за посещение главната църква "Рождество Богородично", историческият музей, магерницата и музей "Манастирско стопанство", както и четирите църкви с ценни стенописи от началото на XIX век.

Главна църква "Рождество Богородично" в Рилски манастир. Строежът на храма започва през 1835г. и е завършен през 1837 г. Представява кръстокуполна базилика с пет купола, три олтара и два параелиса. Впечатляващ е иконостасът на църквата, изработен в периода 1839-1844 г. от майстор Атанас Теладур – грък по произход, живял дълги години в Самоков. Иконостасът е от орехово дърво, с дълбока ажурна дърворезба, покрит с тънък слой позлатен варак.

Друго голямо богатство на църквата са стенописите. Тя е украсена с повече от 1200 сцени. Работени са в периода 1840-1847 от художниците на две иконописни школи – Самоковска - с представител Захари Зограф и Банско-Разложка – с представител Тома Вишанов. Църквата е известна и с една от четирите най-ценни чудотворни икони - Богородица Осеновица. В центъра е изобразена Богородица с малкия Христос, а около тях, в очертания от сребро се намират частички от мощите на 32 от най-почитаните православни светци. Двата странични параелиса са посветени на Свети Николай Чудотворец и Свети Иван Рилски. Пред олтара на Свети Иван Рилски се намира гробът на последния български цар - Борис Трети – (1894-1943).

Църква „Успение на свети Иван Рилски“. Източно от манастира, на пътеката, която води за старата постница, се намира църквата „Успение на свети Иван Рилски“. През 1746 г. там, където се издига днешната църковна сграда, е била построена църква над мястото, считано за място на първоначалния гроб на светеца. Към църквата е включена пещерата-жилище на отшелника през X в. Църквата е масивна и засводена, със слепи куполи.

Църква „Свети Лука“. Църквата „Свети Лука“ е построена в края на XVIII в. на мястото на първоначалния параелис, издигнат в памет на племенника на свети Иван Рилски. Сградата е еднокорабна, едноапсидна с обширен притвор. Тя е двуетажна, като под същинската църква има помещение с огнище и обширна зазидана част, чиято западна стена е със средновековен градеж. Предполага се, че това са останки от първоначалния параелис „Свети Лука“. Градежът на църквата и приземието е каменен, масивен, като и двата етажа са засводени.

Метох „Орлица“. Отстои на 18 км от Рилски манастир. За пръв път се споменава в дарствената грамота на цар Иван Шишман от 1378 г. Метохът представлява комплекс, състоящ се от църква, някогашната гостоприемница издигната от протосеваст Хрельо през 1335 година, преградена през XVII век на две части-магерница и трапезария, жилищен монашески корпус от XVII век с видими части от смесени зидарии от българското средновековие и стопански сгради от XIX век. Църквата „Св. Св. Петър и Павел“ е малка, еднокорабна култова сграда, построена е през 1478 г. върху части от зидове от по-ранно време, изографисана през 1491 г. През 1863 г. е изписана наново от Никола Образописов - художник от Самоковската живописна школа, като са запазени част от средновековните стенописи (над входа и в апсидата).

Метох „Пчелина“. Намира се на около 4 км югозападно от Рилски манастир, средище на голям чифлик, носещ името „Пчелина“. Представителната му част се състои от неголяма жилищна сграда, разположена на югоизток от построената в близост в края на 18 в. също неголяма църква „Успение Богородично“, издигната по всяка вероятност със средствата, а може би и с труда на монаси пчелари в чифлика. По своята форма, начин на градеж, размери и основни елементи църквата на метоха „Пчелина“ е твърде сходна с тази от „Орлица“. В църквата иконите са изработени през 1784 г. , а стенописите през 1834г.

Църква „Св. Николай Мирликийски Чудотворец“. Намира се в центъра на гр.Рила. Датира от 1885 г. В нея се съхранява рядък паметник на средновековната везба литургическа тъкан от групата на т.н. „Епитафиос“ с размери 107 - 109 см. В църквата се намира и владишкият трон от църква „Св. Арахангел Михаил“, изработен и дарен през 1819 г. от майстор Алекси Рилец.

Параклис „Св. Георги“ се намира в едноименната местност, в землището на гр. Рила. Отстои в северната част на града на около 15-20 мин. пеша, по черен здрав път. Според твърденията на проф. Прашков, това е най-ранният християнски паметник, на територията на Община Рила, датиращ вероятно от византийския период – IV век. Упоменат в хрисовула на цар Иван Шишман от 21.09.1378 год. Основание за подобно твърдение са огромните дялани камъни, някои от които с надписи, както и архитектурния стил. Според историците тук се е намирал и древният храм на Зевс / Сабазий чиито каменни блокове са преизползвани в други сакрални сгради. Празникът на патрона на параклиса е на 6 май.

Параклис „Св. Петка“ първоначално се е намирал извън селото, най-вероятно скромна постройка върху старо оброчище. Според преданието, висока и красива жена, сияеща в бяла премяна, изпращала в ранни зори всички от селото, тръгнали на работа по ниви и поля. Те я припознали, като своя закрилница - преподобна Петка/Параскева – Търновска. На мястото е изграден и изографисан параклис. Патронният празник на параклиса е на 14 октомври.

Параклис „Св. Варвара“ се намира в едноименната местност „Св. Варвара“, землището на гр. Рила. Отстои на 10-15 мин. пеша, на юг от града. Параклисът е построен през 60-те години на миналия век върху старо оброчище. Упоменат в грамотата на цар Иван Шишман от 21.09.1378 год. Преданието го свързва с древния град Стоби. При строително монтажни дейности през 2002- 2011 год., са намерени основи на огромна сграда, добре запазен капител, както и множество глинени парчета, отломки от съдове и други, което е свидетелство, че тук е кипял живот. Патронният празник на параклиса е на 4 декември.

Параклис „Св. Троица“ се намира в местността „Тополите“, землището на гр. Рила. Отстои отдалечено на главния път Кочериново – Рила, само на 50м. от него. Той е и портата към града ни. Построен е през 1993 г., по инициатива на Стане Милчев и жители. Построен е върху старо оброчище. При строително монтажни работи са открити множество ломен камък, както и капител, дялани камъни и парчета от глинени съдове. Патронният празник на параклиса е подвижен, отбелязва се в деня след Петдесетница т.е. 50 дни след Великден

Параклис „Света Неделя“ – намира се до водопад „Бохемия“, на река Бозовайска Каменица, на излизане от гр. Рила по пътя за Рилски манастир, се намира оброчището „Св. Неделя“, на 20 мин. пеша от центъра на града. Самият параклис е разположен в процепа на огромна скала. При проучване е открита фрагментирана тракийска керамика, а върху скалата над параклиса - скални вкопавания свидетелстващи, че това християнско място е наследено от езическа древност. Патронният празник на параклиса е на 7 юли.

На територията на общината се намират още църквите: „Св. Пророк Илия“ и параклис „Св. Никола Летни“ в с. Смочево; църква „Св. Харалампий“ в с. Пастра; параклис „Св. Пророк Илия“ в с. Падала.

Музеи.

Музеен комплекс Рилски манастир.

Църковно-историческият музей включва основната колекция от експонати, свързани с историята на манастира от създаването му от неговия основател св. Йоан Рилски до края на XIX в. Включва образци на църковното изкуство – стенописи, икони, църковна утвар, богослужебни одежди, напрестолни кръстове, ръкописни и старопечатни книги, щампи и др. Централно място в експозицията заема Рафаиловият кръст, изработен от монах Рафаил в началото на XIX в. Кръстът представлява неповторима творба на българската миниатюрна дърворезба.

Иконната галерия представя 80 избрани от фонда на музея икони от периода XVIII - XIX в., както и 28 портрета на игумените на обителта за времето от 1860 до 2005 г.

Хрельовата кула е най-старата запазена сграда в Рилския манастир. Построена е през 1335 г. от протосефит Стефан Хрельо Драговол. Кулата е каменна, пететажна, висока 23.60 метра. На последния етаж се намира параклисът „Преображение Господне“ със стенописи от XIV в.

Манастирско стопанство - се запознаете с част от стопанската дейност на манастира в периода XVIII - XIX в. Запазени са старата воденица, фурната за печене на хляб, уреди за дърводобив и пчеларство. Най-интересната част от музея е магерницата, където се приготвяла храната за монасите и многобройните поклонниците, които посещавали обителта през най-големите християнски празници. По конструкция и оформление тя е изключително строително творение. Дело е на майстор Алекси от с. Рила.

Етнографската експозиция представя етнографските богатства на манастира. В залите с тъкани, носии и накити са изложени оригинални произведения на народното изкуство от XVIII и XIX в., подарени на манастира от занаятчийски сдружения и поклонници от всички краища на българските земи. В периода на Възраждането някои български селища разполагали със собствени помещения, наричани „архондарици“, в които отсядали техните жители по време на престоя им в обителта. Те се грижели за тяхното обзавеждане и поддържане в духа на родните им места. В автентичния им вид до днес са запазени Копривщенска, Тетевенска, Чирпанска, Кюстендилска и Габровска гостни стаи. Особено изпъкват с декоративната, стенописна и дърворезбена декорация Копривщенската, Чирпанската и Тетевенската стаи.

Общински музей „Алекси Рилец“, гр. Рила.

Музеят носи името на Архитектон Алекси Рилец - български архитект, майстор-строител и дърворезбар. Роден е през 1760 г. в западномакедонското българско село Лазарополе и умира през 1850 г. в тогавашното село Рила (днес град Рила). Най-известен е с работата си по възстановяването и поддържането на Рилския манастир. През 1819 година Алекси Рилец извайва и дарява владишкия трон на църквата „Свети Архангел Михаил“ в гр. Рила.

Музеят е разкрит през 2010 г. и първоначално се помещава в Килийното училище „Св.Св.Кирил и Методий“, в кв. „Бабинска махала“, гр. Рила.

През 2022 г., Община Рила приключи с изпълнение на проект по Програма „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“, с наименование „Подобрени условия за достъп и представяне на културното наследство в Община Рила“, по Резултат 1 „Подобрено управление на културното наследство“, Подрезултата 1.1 „Културно наследство, представено в ревитализирани, реставрирани и реновирани места“ на Програма РА 14 „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г. Музеят е преместен в центъра на град Рила и ползва част от помещенията в Културния дом.

В резултат на изпълнението на дейностите по проекта, е реновирано музейното пространство и създадена нова постоянна експозиция в изложбената зала, реструктурирана и оборудвана съгласно новите изисквания. Тя следва хронологичен тематико-експозиционен план, в който са обособени пет теми.

В първата тема **„Античност и Средновековие“**, историческият разказ е свързан с района на гр. Рила от Античността и Средновековието.

Втората тема е свързана с национално-освободителните борби, войните за национално обединение и дейците, родом от Рила, нейното име е **„Военно дело и национално освободително движение“**.

Третата тема е наречена **„Медицина“** и показва здравно-хигиенната култура на рилчани, през XIX-XX век.

Четвъртата тема е **„Просвета и Бит“**, свързана с културно-просветните дейности, занаятите и търговията в района през XIX-XX век.

Петата тема, **„Архитект Алекси Рилец“** е с основен акцент - личността на първия български архитект Алекси Рилец.

Темите са отворени и могат да бъдат доразработени с археологически, исторически и етнографски проучвания. В бъдеще, експозицията предстои да бъде обогатявана с добиване на още материали, нова информация за предците, живели по тези места и събитията свързани с тях.

Основните музейни дейности по издирване, съхраняване, публично популяризиране и научно изследване на исторически детерминирани културни процеси и явления, чрез различните форми на тяхната материализация, се извършват в съответствие с действащата нормативна база в сферата на Културно-историческото наследство.

Действащата нормативна база задължава Общински музей „Алекси Рилец“ да осъществява своята събирателска и фондова дейност, според изискванията на Наредба № Н-6 от 11 декември 2009 г. за формиране, управление и идентификация на музейните фондове (ДВ, бр. 2/2010, изм. и доп.).

Съобразно изискванията на горесцитираната Наредба, в Общински музей „Алекси Рилец“ са формирани:

- Основен фонд, включващ придобитите от музея и предоставени му за безвъзмездно ползване движими културни ценности, които съответстват на неговия тематичен обхват;
- Обменен фонд, включващ придобитите от музея и предоставени му за ползване движими културни ценности, които не съответстват на тематичния му обхват, както и многократно повтарящи се културни ценности от основния му фонд;
- Научно-спомогателен фонд, включващ материали и предмети, от значение за изследователската, експозиционната и образователната дейност на музея.

Подобрените експозиционни пространства, създаването на експозиционна работилница за обработка на артефакти (лаборатория), обособени фондохранилища, музеен магазин, работилница за сувенири и пространства за провеждане на презентации и семинари, са предпоставка за засилване ролята, която културата и културното наследство играят в местното и регионално развитие, с акцент върху заетостта, социалното приобщаване и културното предприемачество.

С цел участие на социалните, етническите и културните малцинства и групи в културните дейности и подобряване достъпа им до култура, в музея отвориха врати Арт работилница по приложни изкуства „Направи си сам...“, в която посетителите изработват: картички с различни материали; декорация на различни битови предмети; колажи на различна тематика; гривни и бижута; рисуване на стъкло; работа с естествени материали (дърво, коприна, вълна...); сезонни дейности, свързани с празниците и обичаите; работа с глина; работа с 3D принтер,

В основният Клуб по интереси „Да напишем историята на родното си място“ участниците се запознават и обогатяват с историята на Рила, свързана с бита, културата, занаятите, традициите, обичаите и диалекта.

С цел популяризиране на културното наследство сред местните общности, екипът на Общински музей „Алекси Рилец“, успешно осъществява своята дейност с Дневен център за стари хора - гр. Рила, Център за социална рехабилитация и интеграция – гр. Рила и Дом за възрастни хора – гр. Кочериново.

Арт работилницата „Направи си сам...“ гостува децата от ОДГ „Д-р Тодора Миладинова“ – гр. Рила два пъти седмично.

В бъдеще ще продължи събирането на хматериали за изготвянето и експонирането на временни изложби „История на образованието Рила“ и „Спортна Рила“.

Доколкото бюджета, предоставен от Общината и държавата, могат да бъдат постоянна величина или леко увеличаваща се във времето, собствените приходи от дейността на Общински музей „Алекси Рилец“, могат да се увеличават вследствие на успешна реализация на описаните инициативи.

С цел популяризиране и публичност на музея са създадени фейсбук страница (<https://www.facebook.com/profile.php?id=61552073516289>) и интернет сайт (<https://www.rila-museum.bg/bg/>), но това не е достатъчно и музеят все още не е разпознаваем сред туристите, посещаващи общината.

Основни дейности, които осъществява музеят са образователни занимания с деца, тематични събития по повод празници и чествания, свързани с културния календар на общината.

Въпреки рекламната кампания, проведена в рамките на проекта, туристически посещения липсват, приходи от продажба на билети също. Създаденият интернет сайт на музея не дава достатъчно информация за дейността на институцията, наличните експонати или експозиционни пространства. Музеят не работи през почивни дни или официални празници.

14. МЕСТНА ИКОНОМИКА

14.1. Търговия и индустрия.

Водещо място в икономиката заемат:

- “Рила Текс” ООД, която произвежда текстилна продукция за реализация на германския пазар. Работната ръка е предимно от жени – шивачки. Тук няма възрастови ограничения за работещите, които са 130 души. Предприятието не замърсява околната среда. Това е фирма, трайно настанила са в гр. Рила.
- БАД “Гранитоид” АД – през 2002 г. дружеството получава лиценз за производство на електрическа енергия от ВЕЦ, като обекти на лиценза са ВЕЦ “Рила” с 9,9 МВт и ВЕЦ “Пастра” с 5,5 МВт –компоненти на каскада “Рила”. Язовирът от който се запазват ВЕЦ-овете е “Калин”, с кота на преливника 2 394 м.
- “Рила СНМ” ООД – правопримник на цех “Рила” от Кремиковци АД, гр. София, закупен чрез конкурс през 1999 г. Фирмата е специализирана в проектиране и производство на метални изделия: контейнери за битови и строителни отпадъци, кофи за смет, паркови кошчета, метални врати, декоративни огради.

Търговията е представена от магазини за хранителни и промишлени стоки. Броят на регистрираните търговски обекти е 41. На територията на гр. Рила функционират 2 бензиностанции, 1 аптека, 3 бр. фризьорски салона, клон на Банка „ОББ“.

14.2. Селско стопанство

Селското стопанство е важен структуроопределящ отрасъл в икономката на община Рила. За формиране профила на аграрния сектор в Община Рила, основно значение имат природните дадености (географско положение, релеф, климат, почвена характеристика).

Преобладава котловинно–хълмист и планински тип релеф, като разпределението му е нееднородно в землищата на населените места в Община Рила. Тези различия в природния комплекс оказват влияние върху развитието и специализацията на аграрния сектор. Наличието на водни ресурси и стари поливни съоръжения, които биха могли да бъдат възстановени за нуждите на поливното земеделие, е друг фактор за развитие на сектора. Най-голям процент от площта на общината заемат горските територии(54,5%), следвани от необработваемите земеделски земи (38,4%). Обработваемите земи са 5 %, а урбанизираните територии са по-малко от 1%.

Ежегодно се провеждат процедури по предоставяне на имоти от общински поземлен фонд на земеделски производители, занимаващи се с животновъдна и растениевъдна дейност.

За 2012 година кампанията по отдаване на имоти от общинския поземлен фонд (ОПФ),чрез търг и/или конкурс е както следва:

1. сключени договори за наем - земеделска земя от общински поземлен фонд, след проведени публични търгове с тайно наддаване - 7 (седем) броя договори - за обща площ от 101,757 дка.;
2. сключени договори за наем - земеделска земя от общински поземлен фонд, след проведени публично оповестени конкурси за отдаване под наем - 5 (пет) броя договори - за обща площ от 279,655 дка.;
3. сключени договори за наем - земеделска земя от общински поземлен фонд, без провеждане на публично оповестени търгове и конкурси - 11 (единадесет) броя договори, за една година за обща площ от 428,235 дка.

Земеделски земи по начин на трайно ползване

№	Начин на трайно ползване	Площ в дка
1	Обработваеми земи, в т.ч.	21600
2	Посевни площи (ниви и зеленчукови градини)	4907.7
3	Ливади	2850.3
4	Пасища и мери	12717.7
5	Пасища със значителни участъци естествена растителност	592.9
6	Лозя	491.3
7	Овощни градини	54.7

Източник: Техническо задание за разработване на ОУПО Рила

В землището на с. Смочево земеделските територии преобладават, което предопределя концентрация на селскостопански дейности. За селата Пастра и Падала той е твърде нисък. Броят на регистрираните земеделски производители за стопанската 2023/2024г. е 70, от които 17 са животновъди.

Най-голям дял от общия селскостопански фонд на общината заемат пасищата и мерите, което както понастоящем, така и в миналото, предопределя основно ролята на животновъдството в аграрния сектор. Най-голям е дялът на говеда и биволи, следван от този на овцете и козите.

Намаляването на броя на продуктивните животни в общината, по вид и направление на ползване, протича с различна интензивност. Формира се нова производствена структура в отрасъла, където екологичната сигурност и качество на храните при производството ще имат водещо значение. През последните години постепенно са се формирали по-едри и организирани ферми, където се отглеждат предимно говеда и биволи. Този процес е обхванал малка част от скотовъдните ферми и политиката на общината е насочена към неговото задълбочаване с цел уедряване на животновъдните ферми и увеличаване на стоковостта и пазарните показатели. През последните години се наблюдава засилване на интереса към пчеларството. Нараства броя на пчеларите и регистрираните пчелини.

Благоприятните природо-географски и почвено-климатични условия са предпоставка за отглеждането на зърнени и фуражни култури, плодове, лозя и зеленчуци. Структуроопределящи производства на селскостопански култури са овощните градини и лозята. Лозя се отглеждат в с. Смочево, където е застъпено и производството на вино. На територията на селото развиват дейност Винарен комплекс „Меди Вали“ - Състои се от модерна винарска изба и 370 дка лозови масиви, засадени със сортовете Шардоне, Траминер, Совиньон Блан, два клона Мерло и два клона Каберне Совиньон. Комплексът успешно практикува винен туризъм, предлагайки дегустационни пакети, винени турове, интегрирайки ги с осигурени хранене и настаняване въз основа на успешно партньорство с наличните в района места за настаняване. Винарна "Богдая", също в село Смочево се простира на около 100 дка. площ Основен фокус е поставен на белите сортове грозде, както и на традиционните Шардоне, Совиньон блан и Вионие.

14.3. Горско стопанство

Горските територии на община Рила се включват към Държавно горско стопанство (ДГС) „Рилски манастир“ на Югозападно държавно предприятие –Благоевград. Общата площ на горските територии е 197948.7 дка (54.8% отот които на ДГС "Рилски манастир" – 61300 дка и Рилска Света обител – 122240 дка. Залесената територия е 142890 дка, в т.ч. за ДГС "Рилски манастир" 49290 дка и за Рилска Св.обител - 142890 дка. Преобладаващите дървесни видове са бук, зимен дъб, бял бор, ела, смърч и бяла мура.

Горският фонд се разпростира на територията на с. Пастра, с. Падала и н.м. „Рилски манастир“. Планът за управление на Природен парк „Рилски манастир“ (ППРМ) предвижда създаването на зона за устойчиво горско стопанство, където да се експериментира модел на съвременно управление на горите, който да осигури ползване на дървесина за собствениците, без това да намалява стойността на териториите по отношение на възможностите за туризъм или значимостта на биоразнообразието в тях. Подобна практика реализирана и извън границите на парка в рамките на община Рила ще осигури в дългосрочен план устойчив дърводобив, производство на продукти от сертифицирана дървесина и добавена стойност за опазване на природните ресурси в общината.

Като недървесни природни ресурси със стопанско значение се определят лечебни растения, гъби, диви плодове, риба, дивеч. Голяма част от находищата на тези ресурси са от значение за местното население. За територията на парка са валидни ограничения за ползването на тези ресурси, определени от Плана за управление на парка и зададени и контролирани чрез заповеди на директора на парка.

14.4.Туризъм

Община Рила попада в обхвата на Рило-Пиринският туристически район, съгласно Концепцията за туристическо райониране на Република България. В изготвената маркетингова стратегия за развитие на Рило-Пирински туристически район е направен следният извод: “Планинският и ски туризмът изцяло доминират облика на района. Районът и бизнесът имат интерес да покажат на посетителите, че тук могат да се практикуват много дейности, различни от ски спусканията и планинските преходи. Сериозен потенциал има в здравния, който е развит в по-голяма степен, но и в селския, културния, спортния,

винения и кулинарния туризъм. Въпреки че религиозният и поклонническият туризъм е част от основната продуктова специализация на района, интересът към него е слаб и трудно може да бъде провокиран. Ключово за бъдещето на района е предлагането на допълнителни продукти и услуги от туристическите предприятия“.

На територията на общината се намира един от най-емблематичните за националната история обект, който фигурира в многообразни, ключови за развитието на туризма, класации и списъци, измежду които списъка на световното наследство на ЮНЕСКО и този на 100-те национални туристически обекта. Това е Рилският манастир. Той е и основният туристически обект на територията на общината, известен и популярен на национално и световно ниво.

Останалите природни и антропогенни обекти са по-слабо известни и не могат да се сравняват с Рилски манастир по ръст на посещения.

Една от причините е ниското ниво на реклама, която е сведена е до изпълнение на мерки за публичност и информираност, залегнали в изпълнени проекти от общината. Липсва, както печатната, така и електронната реклама. Няма активност в това отношение и от страна на туристическия бизнес.

В град Рила или населените места на общината няма информационен център или информационна точка.

Информационното обслужване се осъществява единствено от **Посетителки информационен център на ДПП „Рилски манастир“**.

Центърът се намира в местността „Пчелино“, на 16 км от град Рила в посока Рилски манастир, непосредствено срещу хотелски комплекс "Горски кът".

Центърът успява да предостави адекватни възможности за популяризиране на Природен парк "Рилски манастир", както и да фокусира вниманието на посетителите върху опазването на природата.

Това се осъществява чрез поддръждане на постоянни и тематични експозиции, интерактивни приложения в сферата на екологичните практики и опазването на биоразнообразието, провеждане на неформални обучения, предоставяне на водачество по маршрутите на парка, опознаване на природата и придобиване на конкретни умения за опазване на околната среда, семинари и работни срещи свързани с дейността на Природния парк и екологични стажове.

Центърът разполага с 3 малки зали за обучение с по 20 места, общо 60 места. Техническите възможности на залите позволяват използването на мултимедийни приложения и интерактивни технологии. Залите са оборудвани с мултимедийни проектори, флипчартове видео и аудиотехника.

В Центъра се предлага водачество с беседи на български език, английски и немски. Предоставя се и услугата „Електронен екскурзовод“- разработен специално за разходки сред природата и е приложим за всякакъв вид туризъм.

Безспорна е ролята на ДПП „Рилски манастир“ за развитие на планински и екологичен туризъм, както и за опазване на биоразнообразието и околната среда.

Създадените на територията на парка множество пешеходни туристически маршрути, с висок интензитет на посещаемост са с изградената туристическа инфраструктура като информационни табла, указателни и предпазни знаци, места за отдих, площадки за наблюдение и за фотолюбители.

Пътека на младият природолюбител.

Пътеката е изградена на 7 км от Рилския манастир, в красивата местност Кирилова поляна. Тя предоставя чудесни условия за пряко общуване на младите природолюбители с природата. В символичната “класна стая”, където чиновете са обработени пънове за седане, “горският учител” и информационните табла запознават децата с различните дървесни, храстови и тревисти видове. Тук могат да се видят различните видове маркировки, които се срещат в горите, къщички за птици и хранилки за животни, а от горския будилник те научават кои животни са най-ранобудни, какви са техните песни и как да ги пазят и да им помагат.

Туристически маршрут Рилски Манастир – Кирилова поляна.

Кирилова поляна се намира на около 7 км източно от Рилския манастир. Маршрутът до нея започва от красивата местност Бачкова чешма, на около километър над манастира. По него могат да се видят около 35 дървесни и храстови вида, обозначени с табелки на латински и български език. Преходът дава възможност да се посетят църквите “Покров Богородичен” и “Свети Лука”. За тях има подробно описание в “Пътеводителя на светите места”, издание на ПП “Рилски манастир”. До Кирилова поляна достига и шосеен път, който при летни условия е абсолютно проходим от лек автомобил.

Туристически маршрут Кирилова поляна – Сухото езеро.

Пътеката започва от Кирилова поляна (1500 м н.в.) и е част от Европейския маршрут Е-4. Маркировката е бяло-зелено-бяло. Заради видовото разнообразие по маршрута, което наброява над 70 дървесни, храстови и тревни растения, я наричат ботаническа. След половинчасов преход се навлиза в местността Къркулиците, от чиято най-висока точка може да се види Рилският манастир. Преходът минава покрай борова гора, през тревиста поляна и след изкачване на малко възвишение стига до долината на Сухото езеро (1928 м н.в.). Понякога в летните дни то пресъхва напълно, откъдето идва и името му. Вляво се вижда живописен водопад, а в района му се жълтеят красивите цветове на планинския крем – рядък вид и балкански ендемит.

Туристически маршрут Кирилова поляна – Рибни езера – Сврадливото езеро.

Маршрутът започва в източния край на Кирилова поляна (1500 м н.в.). Мястото е обозначено с информационно табло. Движи се по дефилето на Рилска река и дава възможност на туристите да се запознаят с над 90 вида дървесни, храстови и тревни растения. В подножието на дълъг скален масив расте редкият и застрашен вид рилски равен. След железния мост има отклонение, по което се стига до живописен водопад на Дяволска река. От местността Тиха Рила пътя преминава в добре оформена пътека, криволичетца покрай р Рилска. Пътеката нагоре към езерата е добре маркирана с бяло-жълто-бяло и с ясно обозначени характерни погледни места. Изминава се за около час и половина. Малко над горния край на Долното рибно езеро се намира хижа “Рибни езера”, а на 300 метра от нея е Горното Рибно езеро, разположено в дъното на циркуса. Северозападно от хижа “Рибни езера” се тръгва по пътека към Сврадливото езеро (2294 м н.в.) – най-голямото високопланинско езеро на Балканския полуостров. Дължината на му достига 800 м, а най-голямата му широчина е 375 м.

Освен природните си ресурси и Рилски манастир, в общината се намират и други ценни обекти с културното и историческото си наследство, но за целите на туризма може да се открият основните, които имат потенциал да генерират туристически интерес и да бъдат в краткосрочен план инструмент за разнообразяване на туристическото предлагане - Килийно училище „Св.Св.Кирил и Методий“, Църква „Св. Архангел Михаил“, Музей „Алекси Рилец“, както и някои събития от културният календар на общината.

Изборът им е продиктуван поради няколко причини: община Рила като орган на местното самоуправление вече е извършила необходимите инвестиционни дейности и тези обекти са социализирани, с много добра достъпност и в близост до места с основни туристически продукти /настаняване и хранене/, в града се предлагат и допълнителни услуги, като търговски магазини, банково обслужване, пощенски услуги, здравни услуги и др.

Килийно училище „Св.Св.Кирил и Методий“.

По данни от летописите, добре уредено килийно училище в село Рила е имало още в 1830 година. Килийното училище в с. Рила се намира в историческата “Бабинска махала”, където има още много стари къщи от епохата на Възраждането. В съседство е със средновековната църква “Св. Архангел Михаил”. Килийното училище в с. Рила е едно от първите в България през XIX век, когато масово започват да се откриват килийни училища. Вероятно е това училище за кратък период да е било чисто килийно училище, защото взаимоучителната система на Неофит Рилски е добила известност, а един от първите учители - даскал Димитър е бил много близък приятел с Неофит Рилски и постоянно е общувал с него лично и чрез писма. Това обяснява големия размер на сградата, необичаен за онова време, което предполага и голямо майсторство при плановото решение и изграждането ѝ. Вероятно е строено от бащата на даскал Димитър – майстор Алекси. Първият учител е даскал Дичо, а след него даскал Христо.

Димитър Алексиев има голям принос в историята на Рилското училище, в което е един от първите учители. Той посвещава целия си живот на учителското поприще. Учителства в Горна Джумая, Дупница, Самоков, Рилски манастир и повече от 30 години е учител в с. Рила.

Учители в училището до Освобождението са: даскал Дичо; Христо Йоанов; Петър Рафаилов; Костадин Михайлов/Щиплята/, дякон Харалампий и Атанас Пигов.

Взаимоучителната метода е била въведена през 1874-1875 година. Учител е Костадин Николов от Щип /Щиплята/. В стремежа за свобода и просвета в Рила, своя дял дава монахът Аверкий Попстоянов, блестящ учен за времето си, който учителства в различни градове на страната ни, работи за въвеждането на общ славянски език, свързан е с Димитър Икономов, Тодор Пеев и Васил Левски.

В с. Рила е открито и девическо училище към женския метох и манастир. Имената на учителите в двете училища /мъжкото и девическото/ са известни главно от книгите, на които те са основни спомоществатели.

Арсений Рилец, неговият брат Хаджи Агапий и техният чичо Агапий Рилец са просветни личности, които хвърлят искрата на народната пробуда, като учители и народни будители. Арсений Рилец пръв повежда борбата за църковна независимост, като учител в Хасково. След прогонването на Арсений от Хасково, там е изпратен неговия брат Агапий. Като таксидиот на манастира в Стара Загора, Чирпан Хасково, Кюстендил и др., с особена ревност работи за развитие на просветното дело в тези селища. Забележителна е и дейността на тяхната сестра Анастасия. Тя е една от най-добрите възрожденски учителки. Открива първото девическо училище в Хасково.

През 2008г. Община Рила извършва архитектурно-строителна реставрация на сградата на училището по Програма за трансгранично сътрудничество между Р. България и Р. Македония.

През 2024г. по проект „Консервация, експониране и осигуряване на достъпност до антична и средновековна църква „Свети Архангел Михаил“ - гр. Рила“ е обзаведено и са обособени зона за посетители, зона за прожекции, зала за беседи. Доставено е оборудване за презентации и е изработена аудио гайд система, с което училището е свързано в интегриран туристически продукт с църква „Св. Архангел Михаил“. Проектът е финансиран по ОП „Региони в растеж“.

Църква „Св.Архангел Михаил“.

Църква „Св. Архангел Михаил“ е построена и изографисана в края на XI и началото на XII век. С изключително ценните си стенописи, тя е обявена за недвижима културна ценност от национално значение с културна област „художествена“ (ДВ,бр.101/1971г.) и от местно значение с културна област „архитектурно – строителна“ (ДВ,бр.77/1968г.) съгласно Законът за културното наследство. Построена е на земя Рилски манастир и е била под негова протекция. Църквата се споменава още в дарствената грамота (Хрисовул) на цар Иван Шишман от 1378 г. Тя е една от малкото запазени в България кръстокуполни (вписани в квадрат) църкви, разпространени на Балканския полуостров през периода XII – XIV век.

По време на своето съществуване сградата на църквата е претърпяла ремонти и промени, което е причина за фрагментарния характер на оригиналната градежна структура, съхранена само в източната и северната стени, стълбовете и свързващите ги арки (без южната, западната стена и купола). През 40-те години на XX в. е пристроена от запад и трапезария, на източната стена на която остава нишата с патронното изображение. Тази стена тогава е била западна фасада на църквата.

През 1995 г. при експериментални консервационни проучвания и сондажи е разкрита уникална находка – под грунда, на видимите възрожденски стенописи и късни мазилки е установено наличие на по-стар слой декорация – стенописи с изображения на светци от XII век. В периода 1994-2021г. са разкрити 50 м2 средновековна живопис и възрожденски стенописи на площ от 35 м2. Поради липса на финансови средства реставрацията на храма е преустановена.

През 2018г. е приключен проект за архитектурна и строителна реставрация на средновековната част на храма. Финансирането е осигурено по Програма за трансгранично сътрудничество между България и Република Северна Македония. Извършен е ремонт на покрив и купол, но най-значимият резултат е, че консервираните стенописи от средновековието и възрожденската епоха (които са носители на художествената ценност на обекта и причина за обявяването му за недвижима културна ценност от национално значение) са стабилизирани и реставрирани.

Фрагментарно запазените средновековни стенописи на северната и източната стени са уникални по своята сюжетика и стилови особености, характерни за византийското изкуство от този период.

Степента на съхраненост на фрагментите позволяват описване на иконографската програма върху запазения градеж на северната и източната стена и прилежащите им архитектурни елементи.

Изображенията от първия регистър на северното рамо, на кръста на храма, започват със запазената в горната си част фигура на император Константин. Неговият образ се отличава с подчертана величественост, за което свидетелства украсената със скъпоценни камъни корона и широка яка. Ритмичността на линиите, използвана в изграждането на лицата, му придава сурово изражение, строгост и сила. До него от ляво вероятно се е намирал образа на св. Елена.

От дясно, към изток, следва фигурата на млад неизвестен светец-войн в цял ръст в пълно бойно снаряжение. По-нататък следват също силно повредените фигури на светците-войни св. Димитър и св. Теодор Стратилат. Редом до тях, близо до олтара, в значително по-голям мащаб е запазена фигурата на патрона на храма – св. архангел Михаил. Тя е значително по-висока от фигурите от този ред. Неговата

глава се отличава с по-едри пропорции и изразителност на очите. Целият образ излъчва красота, строгост и величественост. За съжаление, цялата долна част на фигурата напълно е загубена. По-нататък, до североизточния ъгъл биха могли да бъдат разположени още две фигури. Грунд с живопис тук не е съхранен.

На арката между северната стена и северозападния стълб, поддържащ купола, са запазени две изразителни до поясна фигури на монасите св. Антоний Велики и св. Евтимий Велики. Под свода на северното рамо на кръста, на северната плоскост се намират фрагменти от сцената Преображение Христово. Фигурата на св. Яков от тази композиция се намира на съседната (източна) плоскост, над която са разположени фрагменти от сцената Разпятие Христово. Тук е запазен интересен фрагмент с част от фигурата на воина Лонгин, мъчещ с копие то си разпнатия Христос. Друг момент от сцената Разпятие, е фрагментарно запазен върху западната плоскост на северното рамо на кръста. Тук в добра степен на съхраненост е красивата глава на св. Йоан Богосолов. На източната плоскост, под сцената Разпятие, чак до източната арка, е разположена устремената в движение фигура на св. архангел Гавриил от сцената Благовещение. За щастие, тя е достигнала до нас в сравнително добро състояние и удивлява със своето движение и особена изразителност на лика. Очевидно на дясната страна на арката се е намирала фигурата на Богородица от същата сцена. За съжаление, тя не е запазена. На противоположната западна плоскост се забелязват незначителни останки от композицията Снемане от кръста. Стенописите са изпълнени върху еднослойна варова мазилка, нанесена върху хоросановата фугировка, която изпълнява функцията на изравнителен слой. Работени са в техника *al fresco*.

В първия регистър на източната стена от север на юг, между североизточния ъгъл и проскомидийната ниша е поместена фигурата в цял ръст (висока 190 см) на светия лечител Дамян, който държи в дясната си ръка хирургически скалпел (ланцет). Това е най-добре запазеното изображение. Редом до него, в горната част на проскомидийната ниша (жертвеника), разкрита изпод по-късна мазилка, е главата на св. Патапий – египетски монах и лечител. Между тази ниша и централната апсида, симетрично на св. Дамян, се намира повреденото изображение на фигурата в цял ръст на св. Епифаний Кипърски, облечен в епископски одежди. В северната половина на нишата, на апсидата са поместени фронтално разположените фигури в цял ръст на светците Григорий Богослов и Василий Велики. Св. Григорий благославя с дясната си ръка, а в лявата държи Евангелие. С особена артистичност са изпълнени красивите букли на косата му и на късата му, раздвоена брада. На неговия омофор са нарисувани закръглени по краищата (детелинообразни) кръстове, известни като „латински“. Св. Василий Велики, редом до него, е изобразен в същата поза. Кръстовете по омофора му са геометрични, равнораменни, образуващи квадрат. Над фигурите на светците, във втория регистър, в центъра на апсидата, е поместена „кърпа“ – правоъгълна, с ресни от двете страни, често срещана при изобразяване на Убруса с неръкотворния образ на Христос. Върху него вместо неръкотворния образ на Спасителя е поместено до поясно изображение на Христос Емануил, благославящ с дясната си ръка. От двете Му страни до пояските изображения на светците, по всички иконографски белези, са на светите първоапостоли Петър и Павел. Техните изображения, подобно на икони, имат рамки, както на стенописите в църквата „Св. София“ в Охрид и костницата на Бачковския манастир и вероятно замества многофигурната група на апостолите от сцената Причастие на апостолите, отсъстваща в схемата на стенописите заради недостатъчното място.

Независимо от загубите на живописиста, едва ли може да се съмняваме, че в конхата на апидата се е намирало изображението на св. Богородица Оранта или Платитера, или св. Богородица на трон с Младенеца Христос. В олтарната част, на северната плоскост на свода е била нарисувана сцената Възнесение. Съхранена е долната част на фигурите. Главите и протегнатите нагоре ръце на Богородица и апостолите, за съжаление, са унищожени. Другата част на сцената, на южната плоскост на свода не е запазена.

Частично изпълнената през Възраждането стенописна декорация, заема северозападния ъгъл на наоса на същинската средновековна църква. Иконографията е традиционна и подчинена на факта, че патрон на храма е Св. Архангел Михаил. Иконите са работени в характерната за периода техника. В слепия полуцилиндричен свод на пространството между северната стена и двата прилежащи стълба е изобразена до пояската фигура на св. арх. Михаил. От четирите му страни на северната, източната, южната и западната плоскост са поместени четири сцени с Чудесата на св. арх. Михаил: „Св. арх. Михаил се явява на Ной. Заповяда му да уготови кораба“, „Св. арх. Михаил сътвори чудо в Торовне“, „Св. арх. Михаил прогони дявола от тялото“ и „Св. арх. Михаил порази ...“. Трудно разпознаваеми са изображенията, разкрити в периода 1994 – 1995 г. Сцените с чудесата на св. арх. Михаил, продължават

върху северната стена, над двата стълба, в западното рамо на кръста. Под тях, има регистър с пророци – от ляво две допоясни фигури, държащи свитъци, обърнати един към друг, а от дясно едно допоясно изображение на пророк, поместено в медальон. В първия регистър, върху стълба, в най-западната част е поместена характерната фигура на св. преп. Даниил Стълпник. В западната арка, свързваща северната стена и прилежащия ѝ стълб, срещуположно, са допоясните фигури на св. пророци Даниил и Давид. Под него, в първия регистър, е нарисувана св. преп. Симеон Стълпник. В арката, свързваща двата северни стълба, срещуположно, държащи свитъци, са поместени допоясни фигури на пророци, единият от които е Самуил. В първия регистър е разположена правата фигура на св. Теодосий Общежител. Върху капитела на колоната, от другата страна, е нарисувана херувим. На северната стена, в първия регистър, са правите фигури на светците-воини и мъченици Христофор, Евстатий и Меркурий. Върху западната плоскост, разделяща старата част на храма от разширения на запад наос, са изобразени: в нишата, над арката – допоясната фигура на св. Николай, обрмен от орнамент с меандров мотив, а под него – херувим; в дясно от него – фигурата на св. арх. Гавриил, вероятно от сцената „Благовещение“, която не е запазена в своята цялост. Под него е поместен медальон с образа св. пр. Гедеон. Под него, в първия регистър е нарисувана допоясната фигура на св. Богородица Пътеводителка. Стенописите са изпълнени върху два слоя варова мазилка. Първият слой е хастар, изравнителен и не е нанасян там където има запазени средновековни стенописи. Вторият слой е мазилковият грунд, състоящ се от вар, малко количество инертен пълнител и голямо количество органичен пълнител (слама). Тази мазилка е много здрава и много пластична. Стенописите са изпълнени върху суха мазилка (al secco), най-вероятно с яйчен свързвател, което е характерно за периода на създаването им.

В нишата на западната фасада, XIX – XX в. е запазено патронно изображение „Св. арх. Михаил взема душата на грешника“. Стенописът най-вероятно е изпълнен заедно с възрожденските стенописи, но през 1965 г. е преизписан.

През 2024г. община Рила приключва със строителна и архитектурна реставрация на възрожденската част на църквата и пристройката към нея.

Иконостасът от XX век, с прилежащи икони от XIX в. са изцяло възстановени.

Иконостасът разделя олтарното пространство и наоса на същинската средновековна църква. Вероятно е изпълнен през 40-те години на XX век, когато е правен и ремонт на сградата на храма. Работен е в типичната за периода технология, характерна за изделията на столарските фабрики. Конструкцията му е от иглолистна дървесина, лицевите му части са фурнировани с орехов фурнир. Използвана е широко-разпространената по това време технология чрез подготовка (рендосване) на повърхността на детайла със зъбник и топло фурнироване с туткал. Състои се от цокълен регистър с резбовани табли, резбовани свети двери, царски ред с резбовани арки, резбен фриз с медальони (вероятно предвиден за изображения на пророци), корниз, пластичен ажурен фриз и кръст, без венчилка и рипиди. Пиластрите между царския ред икони са с резбовани капители. Резбата не е особено пластична, по-скоро е плоска, характерна за периода и принадлежи към т. нар. направление за създаване нов български стил в църковната дърворезба, формирало се в началото на XX век. Таблиците на цокъла са украсени с медальони с пластични образи на символите на четиримата евангелисти, а около тях има своеобразна резбена рамка от растително-плетеничен орнамент. Резбите и профилите са изпълнени от масивна дървесина – орех.

Иконите от иконостаса са по-ранни, според надписите върху някои от тях, изпълнени през 1992 г. Работени са в характерната за периода техника. Фигурите на светците са в цял ръст, с диспропорция и в стилово отношение – примитивни. Размерите им приблизително са ок. 165/80 см, като някои от тях са рязани от различни страни, за да бъдат монтирани в иконостаса:

Иисус Христос;
Св. Богородица с Младенеца;
Св. Йоан Кръстител;
Св. арх. Михаил;
Св. Йоан Рилски и
Св. Харалампий.

Извършени и са ремонтни дейности върху прилежащото пространство на църквата като са изградени пешеходни алеи, парково озеленяване и осветление, обособена е и паркинг зона, изграден е санитарен възел.

На ул. „Манастирска“, до входа на църквата е монтирана станция за зареждане на електромобили.

Църквата и Килийното училище, в непосредствена близост, са възстановени и социализирани и носят висок потенциал за развитие като туристически забележителности на територията на град Рила.

Туристическият бизнес е представен от места за настаняване и заведения за хранене и развлечения.

Категоризираните туристически обекти съгласно Законът за туризъм са 41, от които 20 са места за настаняване и 21 са заведения за хранене и развлечения. Общата леглова база на територията на общината е 400 легла, разположени предимно в хотели и семейни хотели. На територията на общината функционира и 1 туристическа хижа – хижа „Рибни езера“ с капацитет 84 легла.

В последните години е налице повишен интерес към разкриване на Къщи за гости и самостоятелни стаи за настаняване – Стаи за гости „Горхим“ (2023г.), Стаи за гости „Рила“, гр. Рила (2022г.), „Банковата къща“, гр. Рила (2023г.), „Инглизовата къща“, м. Жабокрек (2024г.). През 2019г. е открит ресторант „Невен“, а през 2024г. в гр. Рила е въведено в експлоатация новопостроено заведение за хранене и развлечения – Ресторант „Енида“.

Предлагат се основните туристически услуги – настаняване и хранене. Допълнителни услуги и анимация не са застъпени. Туристическите обекти слабо ползват инструментите за реклама, но трябва да се отбележи, че всички се възползват от електронната реклама, все повече от тях имат собствени интернет сайтове, почти всички имат регистрация в електронни системи за резервации. Като цяло на територията на общината липсват адекватни форми на реклама, като изключение до известна степен прави дейността на ДП „Рилски манастир“, които ежегодно разпространяват рекламни материали, популяризиращи възможностите за туризъм в района. Основните форми на туризъм са културен, религиозен и екологичен и планински. Като съпътстващ вид туризъм в село Смочево през последните години се предлага винен туризъм, в лицето на Винарска изба „Меди Валеи“, които предлагат винени турове и дегустационни пакети. Въпреки, че религиозният туризъм може да се определи като целогодишен, в туристическите посещения се наблюдава известен спад през зимните месеци – януари-март. Единствен анализ на посещенията е извършван през 2007-2008г. от експертите на ДПП „Рилски манастир“, когато данните показват годишен брой посетители – над 1 млн. души.

Към настоящият момент са налични данни единствено за реализирани нощувки, които са показани в следващата таблица:

Реализирани нощувки на годишна база по гражданство

година	общо нощувки	Българи	Чужденци
2024	5550	4018	1532
2023	5145	3910	1235
2022	4369	3394	975

Пренощували лица по гражданство, възраст и пол:

2024г.

	Мъж	Жена	Общо
Общо	2071	1898	3969
до 14 години	36	21	57

15-29 години	256	248	504
30-44 години	673	567	1240
45-59 години	658	669	1327
над 60 години	448	393	841
Българи	1366	1387	2753
до 14 години	20	8	28
15-29 години	142	172	314
30-44 години	483	419	902
45-59 години	461	505	966
над 60 години	260	283	543
Чужденци	705	511	1216
до 14 години	16	13	29
15-29 години	114	76	190
30-44 години	190	148	338
45-59 години	197	164	361
над 60 години	188	110	298

Пренощували лица по гражданство, възраст и пол:

2023г.

	01.01.2023 - 01.01.2024			Общо
	Мъж	Жена	Друг	
Общо	1856	1860		3716
до 14 години	22	20		42
15-29 години	216	250		466
30-44 години	634	611		1245
45-59 години	639	661		1300
над 60 години	345	318		663
Българи	1299	1406		2705
до 14 години	6	5		11
15-29 години	129	163		292
30-44 години	493	487		980

45-59 години	447	521		968
над 60 години	224	230		454
Чужденци	557	454		1011
до 14 години	16	15		31
15-29 години	87	87		174
30-44 години	141	124		265
45-59 години	192	140		332
над 60 години	121	88		209

*Пренощували лица по
гражданство,
възраст и пол:*

2022г.

	01.01.2022 - 01.01.2023			
	Мъж	Жена	Друг	Общо
Общо	1428	1342		2770
до 14 години	23	13		36
15-29 години	243	240		483
30-44 години	502	449		951
45-59 години	428	436		864
над 60 години	232	204		436
Българи	1046	1059		2105
до 14 години	11	5		16
15-29 години	185	181		366
30-44 години	407	372		779
45-59 години	298	357		655
над 60 години	145	144		289
Чужденци	382	283		665
до 14 години	12	8		20
15-29 години	58	59		117
30-44 години	95	77		172
45-59 години	130	79		209
над 60 години	87	60		147

**Информацията е от данни на Единната система за туристическа информация към Министерство на туризма.*

Единственото туристическо сдружение, което развива дейност в община Рила е ТД „Рила“, основано с цел да популяризира социалният туризъм и природосъобразни навици на живот. Ежегодно дружеството организира екскурзии и посещения до туристически забележителности в сраната, участва в различни мероприятия по почитване и опазване на природата и околната среда в общината.

Съгласно чл.61р от ЗМДТ реализираните ношувки в местата за настаняване се облагат с туристически данък, размерът на който се определя с наредба на общинският съвет към съответната община.

Данните за размера на туристическия данък за последните 3 години за община Рила са следните:

2024г.- 3 268,00 лв.

2023г. – 2559,45 лв.

2022г.- 2010,15 лв.

Със Заповед на кмета на общината е създаден Консултативен съвет по въпросите на туризма, в който участват представители на общинска администрация, общински музей, туристическо дружество „Рила“, представители на ресторантьорите. Съветът осъществява дейността си съгласно разпоредбите на ЗТ и правилник за организация на дейността си.

Дейностите по регистрация и категоризация на туристическите обекти се извършват от Общински експертна комисия по категоризиране на туристическите обекти, също определена със Заповед на кмета на община Рила.-

15. АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ.

Изпълнението на функциите на Кмета на Община Рила, се подпомага от общинска администрация, според разпределението на дейностите и в съответствие с предоставената компетентност на служителите

В съответствие с предоставената компетентност, Общинска администрация обезпечава изпълнението на функциите на Община Рила в сферата на:

- 1.Законосъобразното управление и разпореждане с общинското имущество,
2. Ефективното управление на общинските предприятия,
3. Точно, вярно, прозрачно и целесъобразно управление на общинските финанси.
4. Добро управление на системата за събиране на местни данъци и такси.
5. Ефективност на общинската администрация в административното обслужване;
6. Устройството и развитието на територията на общината и на населените места в нея;
7. Образованието;
8. Здравеопазването;
9. Културата;
10. Благоустрояването и комуналните дейности;
11. Социалните услуги;
12. Опазването на околната среда и рационалното използване на природните ресурси;
13. Поддържането и опазването на културни, исторически и архитектурни паметници;
14. Развитието на спорта, отдиха и туризма;
15. Информационните и комуникационните технологии и електронното управление;
16. Защитата при бедствия и действия по време на извънредно положение;
17. Осигуряване на обществения ред и сигурност.

Според разпределението на дейностите, които извършва при подпомагане на органа на изпълнителната власт, администрацията на Община Рила е организирана в обща и специализирана, както и в други отделни длъжности. (2) Общата администрацията е организирана в две дирекции, в направление:

1. „Финансово-стопанска дейност“,
2. „Административно обслужване и управление на собствеността“.

Специализираната администрация, в рамките на своята компетентност, подпомага и осигурява осъществяването на правомощията на Кмета на общината.

Специализираната администрация е организирана в една дирекция, в направление „Устройство на територията, местни приходи и хуманитарни дейности“, с две относително самостоятелно обособени оперативни звена за разпределение на дейности по „Устройство на територията“ и „Местни приходи“.

Административното обслужване е сред основните дейности на местната администрация. Осъществява се при задължително спазване от всички общи стандарти за качество на административното обслужване. Административното обслужване се извършва от определените за това длъжностни лица в Центъра за административно обслужване.

Кореспонденцията между структурните звена в администрацията, както и обменът на документите между тях се осъществява автоматизирано по електронен път чрез служебни електронни подписи, служебни имейли и документи на хартиен носител, след завеждането им в деловодната система.

Съвместната деловодна (регистрационна) дейност, свързана с процеса по управление на документооборота (входяща, изходяща и вътрешна кореспонденция) на Общински съвет и Общинска администрация се извършва посредством програмен продукт на автоматизирана информационна система за управление на документооборота и работния поток “EVENTIS R7“, чрез която се осигуряват всички функционалности и се обезпечават дейностите, свързани с процеса на документооборота, преминаващ през деловодството.

Кореспонденцията между структурните звена в администрацията, както и обменът на документите между тях се осъществява автоматизирано по електронен път чрез служебни електронни подписи, служебни имейли и документи на хартиен носител, след завеждането им в деловодната система.

Община Рила задължително въвежда всяка година информация в създадената Интегрирана информационна система на държавната администрация (ИИСДА) за осигуряване на публичност, наблюдение и контрол върху организацията на нейната дейност.

Навлизането на електронното управление във всички сфери от живота на обществото е процес, който изисква продължителност и устойчивост за гарантиране правото на гражданите и бизнеса да получават съдействие за облекчен достъп до предоставяне на електронни административни услуги, премахвайки необходимостта от ненужно събиране на данни от тях и гарантирайки улеснен достъп за административно обслужване, с цел повишаване ефективността на административните органи и усъвършенстване на административното обслужване. Водещи правила в дейността на администрацията подчиняващи се на трите основни принципа отговорност, публичност и прозрачност са: работа за благото на хората, създаване на условия за по-добър живот, осигуряване на предпоставки за добър инвестиционен климат в общината.

Съгласно разпоредбата на чл. 8, ал. 1 от Закона за електронно управление (ЗЕУ) електронни административни услуги, са обществени услуги които могат да се заявяват и/или предоставят от разстояние чрез използването на електронни средства. Същите се предоставят на гражданите и организациите от страна на административните органи, на които е възложено осъществяването на публични функции.

В Община Рила електронните административни услуги се предоставят по достъпен начин чрез Портала на електронното управление (Egov.bg) поддържан от Министерство на електронното управление с квалифициран електронен подпис (КЕП), включително за лица с увреждания, със съответните технически стъпки по предоставянето на услугата. Внедрени са Система за сигурно електронно връчване - edelivery.egov.bg и Портал за електронни плащания - pay.egov.bg.

На официалната интернет страница на Община Рила е публикувана информация за всяка услуга, с начините за предоставяне на резултата от административната услуга.

Приетите и създавани електронни документи, както и всички данни за факти, процеси и всички служебни технически данни, необходими за осъществяването на административната дейност, позволяват възпроизвеждане без загуба на данни.

Въпреки постигнатите резултати, нивото на предоставяни електронни услуги е незадоволително и въвеждане на електронно управление си остава предизвикателство пред Община Рила.

Друга важна роля на общината за постигане на балансирано социално и икономическо развитие е прилагането на адекватна политика за управление на общинската собственост.

Общинската собственост е материална основа на местното самоуправление. Правото на собственост на общината кореспондира пряко със задължението на нейните органи да управляват, придобиват и се разпореждат с нея законосъобразно, целесъобразно и в интерес на населението на общината, с грижата на добър стопанин. Съгласно изискванията на Закона за общинската собственост и изискващите се подзаконовни нормативни актове, Общински съвет, Община Рила е компетентният орган, който решава въпросите по управление и разпореждане с имоти – общинска собственост, чрез постановяване на решения, а Кметът на Общината отговаря за изпълнението на решенията на Общински съвет. Чрез оповестяване на политиката на общината, касаеща управлението и разпореждането с имоти – общинска собственост е осигурена възможността за по-голяма прозрачност, публичност и последователност в дейността на общинската администрация и Общинския съвет в това направление.

Всички действия на Общинската администрация са насочени към изпълнение на мерките, целите и задачите заложи в приетата чл. 8, ал. 8 от Закона за общинската собственост - Стратегия за управление на общинската собственост с оглед необходимостта да се отговори на нуждите на населението. В изпълнение на стратегията ежегодно се приема “Годишна програма за управление и разпореждане с имоти - общинска собственост” изхождайки от наличните недвижими имоти – общинска собственост и проявен интерес към конкретни недвижими имоти, които да бъдат предмет на придобиване, управление и разпореждане. О

Основен приоритет на Община Рила е и продължава да бъде дългосрочното отдаване под наем на недвижими имоти от Общински поземлен фонд на Община Рила, на земеделски стопани и бенефициенти, което способства върху развитието на земеделието и животновъдството.

Друга общинска политика, насочена към създаване на условия за инвестиционно строителство и подобряване на инфраструктура е политиката по устройство на територията. Устройство на планиране е сложен и отговорен процес, който определя дългосрочната политика на местните власти в сферата на териториалното устройство. На основата на наличните териториални ресурси се определят действията за ефективното им използване за целите на социално - икономическото и инфраструктурното развитие, съхраняване на природната среда и социализиране на културно-историческото наследство. Новите съществени изисквания към устройството на отделните видове територии значително ограничават инвестиционните намерения на физически и юридически лица при липса на действащ общ устройствен план на дадена община. Община Рила разполага с действащ общ устройствен план, разработен през 2015г. и включва територията в границите на община Рила с обхват на всички землища от общината (землищата на град Рила, на селата Смочево, Пастра и Падала и на манастир Рилски манастир).

Наличните кадастрални, регулационни и застроителни планове, с които разполага Община Рила, са непълни и в недобро състояние, морално остарели с оглед на променените социално-икономически условия, собствеността и новите изисквания на ЗУТ и ЗКИР и подзаконовите актове, свързани с тях. Необходимо е да се изработят кадастрални карти по реда на ЗКИР и ПРЗ по реда на ЗУТ за цялата урбанизирана територия на общината. Целесъобразно е и изработването на специализирана карта на проводи и съоръжения на инженерната инфраструктура за всички населени места. Задължително е вече и изработване на устройствените планове и схеми в цифров вид.

Предвид ограниченият си финансов ресурс, общината се възползва от възможностите, които се осигуряват по линия на програмите на ЕС и е изпълнила редица важни инфраструктурни проекти. Основна финансов възможност и за в бъдеще ще бъде реализация на проекти по програми на ЕС и от Държавният бюджет, за което общинска администрация има изграден капацитет.

С оглед на гореизложеното се налага изводът, че общинска администрация към Община Рила разполага с капацитет да реализира приоритетите, залегнали в настоящият План за интегрирано развитие.

ЧАСТ II.

АНАЛИЗ НА ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ, ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.

Местоположение и природо-географски характеристики.

Община Рила е слабо интегрирана в рамките на област Кюстендил, предвид отдалечеността ѝ от областния център-град Кюстендил. Ежедневните трудови пътувания основно са насочени към Благоевград. Икономическите връзки също така са насочени към София и Благоевград. Установените по-големи икономически партньорства с област Благоевград показва протичащ процес на социално-икономическо развитие на територията на Община Рила, излизащ извън рамките на настоящото административно-териториално деление на страната.

Не трябва да се подценява и близостта ѝ с общините Кочериново и Бобошево, територии, също богати с туристически ресурси (Стобски пирамиди в община Кочериново, община Бобошево-център за развитие на културен и религиозен туризъм), фактори носещи потенциал за бъдещо междуобщинско коопериране и партньорство.

Общината също така попада и към селските райони, включени в Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2023-2027 г., с което се осигурява възможност за получаване на финансиране по линия на Европейския фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ) и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР). Националният стратегически план има за цел допълнително да подобри устойчивото развитие на селското стопанство, прехраната и селските райони и да допринесе за постигането на следните общи цели:

- да насърчава развитието на интелигентен, устойчив и диверсифициран сектор на селското стопанство, гарантиращ продоволствената сигурност;
- да подкрепя грижите за околната среда и действията в областта на климата и да допринесе за постигане на целите на Съюза, свързани с околната среда и климата;
- да укрепва социално-икономическата структура на селските райони.

Имайки предвид възможностите за финансиране по линия на европейските фондове за споделено развитие 2021-2027 трябва да се отбележи факта, че общината е с ограничен достъп за кандидатстване до програми за финансиране като Програма „Развитие на регионите“ и Програма „Околна среда“ и интервенциите, финансирани от Стратегическият план за развитие на земеделието в селските райони ще останат и за в бъдеще един от основните източници на средства за изпълнение на инфраструктурни проекти и реализиране на политики в сектори като социални услуги, здравеопазване, култура, спорт. Стратегическият план също осигурява финансова подкрепа и за земеделския сектор по линия на директни плащания, субсидии и проектно финансиране за земеделски предприятия, което гарантира устойчиво развитие на аграрната икономика на общината.

Като селски район, общината е допустим бенефициент и по друга интервенция - подходът „Водени от общностите местно развитие“ – прилагане на децентрализация в управлението и финансирането на местно ниво чрез изпълнение на Стратегии за развитие на Местни инициативни групи, обхващащи територии с минимален брой жители – 10 000. Община Рила е пълноправен член от 2024г. на МИГ „Кюстендил-Трекляно-Невестино-Бобошево-Кочериново-Рила“ и прилагането на бъдещата стратегия на сдружението представлява реална финансова възможност в рамките на определен бюджет да бъдат финансирани проекти, които отговарят на местните потребности, създават и запазват заетост за местното население и са в полза на малкия местен бизнес. Очаква се създаване на по-добри икономически, социални и екологични условия за живот в малките населени места и подкрепа за много секторното развитие на местните икономики.

Друга положителна характеристика от местоположението на общината, като съставна за област Кюстендил, също е включването ѝ като допустим кандидат по Приоритет 4 „Справедлив преход“ на Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 г., с което ще се финансират проекти за подпомагане на развитието на трите региона (Перник, Стара Загора и Кюстендил), които ще бъдат най-силно засегнати от намаляване на обемите на въгледобива и производството на електроенергия. Финансиране ще бъде осигурено за местния бизнес, общините, неправителствения сектор, работещите в сектор „Енергетика“, и не на последно място по значимост-възможност за създаване на енергийни общности за разработване на чисти енергийни решения.

Програмите за териториално сътрудничество, в които община Рила има многогодишен опит също са възможен финансов инструмент за реализиране на политики, особено в сферата на туризма, околната среда и екологията.

Преобладаващият планински релеф, горски площи и природни характеристики на територията на Община Рила предопределят ограниченията в развитието на селищната мрежа. В селищната мрежа на община Рила са обхванати само 5 населени места. Това са град Рила (административен център на общината), селата Смочево, Пастра и Падала и манастир Рилски манастир, които са кметски наместничества. Индивидуалните характеристики на всяко населено място определят на функционална база приоритетните зони за прилагане на интегриран подход за развитие (зони за въздействие) – гр. Рила (строителни граници) –градска зона за въздействие и други зони за въздействие със специфични характеристики – м. Жабокрек – зона за туризъм и рекреация, с.Падала- зона за вилен отдих, с. Смочево – зона за развитие на земеделие.

Предвид краткосрочният период на действие на настоящият ПИРО, в стратегическата част са обосновани и насочени интервенции и тяхното влияние върху социално-икономическото развитие на общината към една зона за прилагане на интегриран подход за развитие – град Рила .

Околна среда

Въпреки благоприятните климатични условия е необходимо да се отбележи и влиянието на глобалното затопляне и в резултат - климатичните промени, които се наблюдават в страната ни, включително и в общината – периоди на засушаване, последвани от периоди на валежи и речно пълноводие, свлачищни процеси, риск от излизане на реките от речните корита и наводнения. Особено място в местната политика за социално и икономическо развитие трябва да заемат мерки за смекчаване последиците от климатичните промени и опазване живота и имуществото на жителите. Необходимо да бъдат реализирани инфраструктурни проекти за укрепване бреговете на река Рилска, в строителните граници на град Рила, поддържане добро техническо състояние на мостовите съоръжения, почистване и укрепване на суходолията и деретата, инженерно-техническо укрепване на съществуващи свлачищни зони.

Климатичните дадености на общината като водни ресурси и голям обем на дни със слънчево греене са добра предпоставка за привличане на инвестиции в сектор „Енергетика“ и установяване на производствени мощности за чиста (зелена енергия)-соларни инсталации и ВЕЦ. Енергията от възобновяеми източници е алтернатива на тази от изкопаеми горива не само защото е далеч по-щадяща към околната среда, но и защото има потенциал да насърчава местните икономики.

Друга възможност за осигуряване на прехода към нисковъглеродна енергия и производство на евтина енергия е създаване на енергийна общност. Енергийните общности са вид сдружение, основно от граждани, инвеститори, сдружения, местна власт, чиято главна цел е да имат възможност да осигуряват (почти) изцяло необходимата им електроенергия и/или топлоенергия чрез използване на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Приходите от продажбата на излишната електроенергия към мрежата могат да бъдат инвестирани в подобряване на средата в съответната територия.

Необходимо е също така да се продължи с реализиране на проекти за енергийна ефективност в общински сгради.

С цел намаляване разходите за енергия, общината последователно извършва инвестиционни мерки за въвеждане на ЕСМ в сгради – публична собственост и с обществено предназначение – сграда на общинска администрация, гр. Рила, Културен дом в гр. Рила, сграда на ОУ „Аверкий Попстоянов“,

НЧ „Христо Ботев 1918“, с.Смочево. Въвеждане на енергоспестяващи мерки в сградният фонд на общината води до намаляване на разходите за електрическа енергия и отопление, подобряват техническите характеристики и удължават експлоатационният период на сградите и е необходимо подобен вид дейности да продължат, както в културната, така и в социалната инфраструктура.

В екологично отношение е необходимо да бъдат предприети действия, насочени към опазване компонентите на околната среда като въздух, води, почви, а също така и прилагане на политики за устойчиво управление на отпадъците. Развитието на зелена инфраструктура е концепция за поддържане на екосистемите и екосистемите услуги, възстановяване на деградирани екосистеми и намаляване замърсяването на определена територия

Концепцията за развитие на „зелена инфраструктура“ се основава на следните подходи: интеграция (интеграция и координация на градското зелено с други градски инфраструктури по отношение на физически и функционални отношения); многофункционалност (съчетание на екологични, социални и икономически/абиотични, биотични и културни функции на зелените пространства) и свързаност (физически и функционални връзки между зелени площи в различни мащаби и от различни гледни точки).

Изграждане на зелена инфраструктура е изключително приложим проект за територията на град Рила, представляващ административен център на общината, отправна точка за Рилски манастир и с изключителен автомобилен поток, който е основен замърсител на ФПЧ, СО₂ във въздуха и отлагане на тежки метали в почвата. Концепцията за зелена инфраструктура включва създаване на зелени площи като крайпътни алеи, паркове, зелени стени, зелени покриви, съобразени с местните климатични особености, подбрани по начин, който намалява замърсяването, и съчетани с паркови съоръжения за рекреация и отдих, които подобряват ландшафта и градската архитектура.

Техническа инфраструктура

Представената характеристика на техническата инфраструктура налага изводът, че в най-тежко състояние е водопроводната, канализационната и пътната инфраструктура, включително вътрешна улична мрежа в населените места.

Общинска администрация трябва да продължи с изпълнение на проекти за рехабилитация и реконструкция на улична мрежа в населените места, с приоритет – град Рила, обосновано на база брой ползватели – жители и посетители. Икономически обосновано и ресурсно ефективно е паралелно с подобряване състоянието на уличната мрежа да се извършва реконструкция и на прилежащите водопроводни съоръжения.

С особен приоритет е необходимо да се подобри техническото състояние на улиците в град Рила, осигуряващи достъп от шосеен път Рила-Рилски манастир до локациите с наличие на туристически ресурси – кв. „Бабинска махала“ с Килийно училище „Св. Св. Кирил и Методий“, църква „Свети Архангел Михаил“, съществуващи параклиси-обект на религиозен и поклоннически туризъм. Обособената вилна зона на село Падала налага изпълнение на инвестиционен проект за реконструкция на пътя, осигуряващ достъп от селото до вилната зона.

Въпреки добрият воден баланс в общината, съществен проблем остава водоснабдяването с питейна вода на населението. Компрометираната водопроводна инфраструктура води до загуби във водподаването, намален дебит през месеците без валежи, налагане на режим на водоползване. Необходими са спешни мерки за реконструкция на съществуващи водохващания и изграждане на нови, изграждане на нови довеждащи водопроводи и реконструкция на съществуващи. През община Рила минава и довеждащ водопровод, който захранва и общините Кочериново и Бобошево и установяване на междуобщинско партньорство със заинтересованите общини е реална възможност за споделяне на ресурси и капаците при изпълнение на проект/и за изграждане на довеждащи водопроводи за населените места от община Рила и от съседните общини. Проблем остава да бъде и непречистената питейна вода, както за домакинствата, така и за местните предприятия.

Компрометираната канализационна мрежа и липса на такава в някои населени места, както и липса на пречиствателни съоръжения за отпадни води носят риск от замърсяване на подпочвените води

и почвите, т.е. нарушава са микро климата в общината, което се отразява изключително върху развитието на земеделският сектор и инвестиции в него.

Чистотата на въздуха е застрашена основно от интензивният трафик до Рилски манастир, който е силно концентриран в района на Рилски манастир и м. Кирилова поляна.

Част от общинската пътна мрежа е път Р.Манастир-Кирилова поляна и общината като собственик е длъжна да го поддържа в добро техническо състояние, включително да осигурява нормално преминаване на автомобилният поток. Необходимо е да се изготвят проучвания за осигуряване на парко места или буферни паркинги в сервитута на пътя. Друга възможност за ограничаване на автомобилният трафик в този район е да се развие концепция за предлагане на туристите алтернативни форми на транспорт – атракционни превозни средства за по-голям брой пътници, „зелени“ превозни средства – електрически или соларни мнибусове или автобуси, атракционни влакчета и др. подобни, които да осъществяват тематични маршрути в района на манастира и м. Кирилова поляна. Подобни мерки ще имат положителен ефект както за разнообразяване на туристическото предлагане, така и за опазване чистотата на околната среда и природните ресурси.

Демографска характеристика.

Стратегическите документи, изготвени за развитието на община Рила и обхващащи миналите планови периоди (2007-2013 и 2014-2020) налагат извода, че за общината са характерни негативни демографски процеси-отрицателен естествен и механичен прираст, застаряващо население, миграционни и емиграционни процеси.

Данните за демографското развитие на общината през последните 10 години показват, че и за общината, както и за страната са характерни явления като намаляване броя на населението, но е налице липсата на постоянен спад – броят на населението е сравнително постоянна величина.

Подобна е характеристиката със структурата на населението – разпределението в трите възрастови групи под: под, във и над-трудоспособна възраст, което има пряко отражение върху икономическата и социална сфера. За Община Рила лицата в под трудоспособна възраст (0-15г.) е между 10-11% от общото население, лицата в трудоспособна възраст са приблизително 52% и съответно лицата в над трудоспособна възраст (над 62-65г.) заемат 35-36% от общият брой, живущи на територията. Фактите налагат извода, че демографските процеси за общината са сходни с тези за страната, но е необходимо да се отбележи, че за последните години е налице запазване в съотношението работещи/неработещи, т.е. няма тенденция на задълбочаване на негативните явления, като драстично застаряване на населението или намаляване на трудовата сила.

Ръстът на безработицата също е сравнително постоянен по данни от Дирекция „Бюро по труда“, но това не отразява скритата безработица или заетите в сивият сектор на икономиката. Предлагащото на работни места на територията на общината е в пряка зависимост от икономическата и политическата обстановка в страната, като външни фактори, но и до голяма степен от местния бизнес климат на територията.

Отчетените тенденции в демографската характеристика, както и недобрите условия за икономическа активност са и основата на стратегическото планиране и последващото определяне на приоритетите за социално и икономическо развитие на общината, залегнали в настоящия План за интегрирано развитие на Община Рила.

Услуги за населението

От първостепенно значение за развитието на една територия е съхранението и развитието на човешкият капитал. За населението в общината, като и основна задача на общинска администрация – град Рила, като орган на местното самоуправление са с първостепенна важност услугите, директно насочени към жителите в населените места – социални, здравни и образователни услуги, култура и спорт, осигуряване на сигурна и здравословна среда на живот.

Община Рила ще продължи с инвестиционните интервенции върху образователната, социалната и културна инфраструктура. С цел осигуряване на защитена и благоприятна среда на обучение и образование е необходимо поддържането и развитието на сградният фонд и прилежащите пространства

на единствените образователни институции – ОУ „Аверкий Попстоянов“ и ОДГ „Д-р Тодора Миладинова“. Това ще създаде условия за нормален образователен и обучителен процес, ще осигури възможност за по-добър достъп до образование за деца с физически и интелектуални проблеми, ще се предоставят възможности за поддържане на съществуващите и развитие на нови форми за осмисляне на свободното време, повишаване на физическата и творческа активност на децата и учениците, включително чрез спорт, култура и изкуство. Наред с дейности по ремонт и реконструкция е необходимо да се изпълнят проекти за внедряване на ЕСМ в сградите с обществено предназначение, което засяга и образователни, здравни, социални и културни институции.

Безспорна е ролята на културните организации, представени от действащите читалища в общината, особено НЧ „Христо Ботев“, гр. Рила, което продължава да работи активно с подрастващите и да ги включва в самодейното си творчество. Освен подкрепа в инфраструктура е необходима и институционална и финансова подкрепа на тези институции и подкрепа в дейностите им насочени към съхранение и развитие на културни ценности с пряко участие на най - младите хора.

Социалните услуги са добре развити в общината, която има многогодишен опит в предоставяне на делегирани от държавата социални услуги, също и развитие и предоставяне на алтернативни такива. Голям дял от услугите са насочени към възрастните хора и се финансират по програми от фондовете на ЕС. Проблем с тези услуги е че са почасови и с временен характер и недостатъчни по обем.

Разкритите социални услуги, предлагани в общината са с високо качество, предлагат се от персонал с утвърден професионален опит, ползват добра материално-техническа база. На територията на общината не се предоставят социални услуги за деца или други рискови групи, като хора с физически увреждания. Местоположението на общината, нейната достъпност, благоприятният климат, осигуреният обществен ред са предпоставки за развитие на социални услуги от различен тип.

Доказателство в това отношение е реализираната външна инвестиция в лицето на новосъздадения Дом за стари хора „Св. Иван Рилски“, който предоставя услуги за потребители от община Рила, така и от други населени места от страната.

Необходимо е да се направи по-обстоятелствен анализ на социалната сфера и потенциалът за разширяване на спектъра от социални услуги. От голяма важност за развитие на социална политика и икономическа сфера са услугите от резидентен тип, предоставяни за различен тип потребители. Резидентният тип социална грижа гарантира 24 часово предоставяне на потребителите, от друга страна изисква по голям брой заети, т.е. имат по голям икономически афект с разкриване на работни места, които са устойчиви във времето /не са временни, както по краткосрочни програми или сезонни, както е в туристическия сектор./

Друг съществен фактор е че законодателните мерки и утвърдени стандарти за предоставяне на услугите, както и постоянния контрол на качеството правят невъзможна заетост или дейност в т.н. „сив сектор“ на икономиката, което гарантира социално-осигурителните права на заетите в сектора. Както подчертахме, на територията на общината не се предоставят социални услуги за деца или други рискови групи, като хора с физически увреждания. Друга алтернатива, породена от политическите условия на световно ниво е бежанският поток, който преминава и през страната ни, и е проблем, който съществува и на европейско ниво. В страната ни вече успешно се разкриват социални услуги за деца-чужденци без родители и за деца -бежанци без родители. Независимо от формата и вида на бъдещи социални услуги, разкриването им изисква технологично време и финансов ресурс и в краткосрочен период е възможно да се извърши анализ на нуждите и потенциалните и реалистични възможности за развитие на социалната политика , както и прецизно планиране на разполагаеми ресурси преди предприемане на конкретни действия.

Съхранението на човешкият капитал изисква осигуряване на благоприятна жизнена среда, включваща добра техническа инфраструктура с цел опазване живота, здравето и имуществото на населението, което налага включване в стратегическия анализ и мерки, насочени към опазване на околната среда, постигане на екологично равновесие, подобряване на елементите на техническа инфраструктура и по този начин интегрирано да се окаже положително влияние и към стимулиране на местната икономика, респективно разкриване и на работни места.

Местна икономика

На територията на общината няма големи производствени мощности или големи икономически оператори, осигуряващи висока заетост. Икономическите оператори са от типа микро и малки предприятия съгласно Закона за малки и средни предприятия. Основните предприятия работят в сферата на търговията, туризма и селското стопанство. Броят на работещите търговски обекти /търговия с хранителни и промишлени стоки/, както и тези в туристическия сектор /места за настаняване и заведения за хранене и развлечения/ остава постоянен през последните 10 години, което показва, че по – голям проблем за икономически растеж е ниската покупателна способност на населението, зависеща от външни за общината фактори.

В селскостопанският сектор е налице потенциал за изграждането на ферми, като важна предпоставка за ефективността на животновъдството. Планинската част от общината предоставя възможности за използване на естествените пасища и ливади за производство на висококачествена, екологично чиста продукция – мляко (краве, биволско, овче, козе), месо, вълна, яйца, мед и др. Всичко това се превръща в положителен индикатор за развитието на подсектора. Отглеждането на тези видове животни е възможно да се осъществи от малко на брой работна ръка с висока рентабилност на производството, поради възможността за почти пълното автоматизиране на процеса на отглеждане. Формирането на т.нар. „семеен тип“ ферми ще окаже и значителен социален ефект.

Високият ръст на туристическите посещения е в противоречие с продажбата на туристически продукти. Реализираните нощувки са изключително малко, преобладават туристите с българска националност. Това показва, че предлаганият туристически продукт в общината не е атрактивен за голяма част от посетителите, особено за чужденци, т.е. той е с ниска конкурентоспособност. Няма условия, които да провокират интерес в туристите, за удължаване на престоя си в общината и съответно да реализират покупки за основни и допълнителни туристически услуги и продукти, предлагани в общината. Реализираните нощувки не могат да са индикатор, за реалните разходи, които прави всеки турист и индиректното им влияние върху местната икономика.

В Програма за развитие на туризма в Община Рила /2014-2020/е илюстрирана интересна особеност на туризма в Община Рила: „Рилският манастир изпълнява едновременно две взаимозаключващи се роли - веднъж се явява като основен (единствен) туристически обект, около който се развива местния туризъм и икономика като цяло, и втори път, поради неразвита друга местна туристическа инфраструктура (разнообразни услуги и продукти), с Рилския манастир на практика се изчерпва туристическата привлекателност и така територията на Община Рила (иначе богата на природни и антропогенни ресурси) остава непозната за масовия турист.

Световната глобализация, динамиката в икономическо развитие, развитие на нови технологии, промяна в нагласите и туристическото търсене, по-високите изисквания на туристите по отношение на качество, разнообразие на продуктите, чувствително отношение на туристите към екология, чиста среда, здравословно хранене, условия за рекреация и медицински туризъм, близките до общината конкурентни дестинации като Сапарева баня, Сандански, Петрич, Благоевград, Банско, Мелник водят до извода, че традиционните форми на туризъм, които се предлагат не отговарят на съвременните изисквания на посетителите. Туризмът винаги е определян като основен приоритет за местната икономика и местното развитие, но съществуващото положение към момента показва, че традиционното отношение към този отрасъл е погрешен подход. Безспорно потенциалът за развитието му е висок, но не трябва да се разглежда като приоритетен и отделен от другите отрасли, а като част от местната икономика и развитието му носи същият потенциал, като носят и сектори като социална икономика и селско стопанство.

Град Рила има потенциал да провокира интерес за по –дългосрочен престой за част от туристическия поток, предвид съществуващата си търговска мрежа и основни услуги, но преди всичко с новосъздадените туристически обекти – Общински музей „Алекси Рилец“, Църква „Свети Архангел Михаил“ и Килийно училище „Св.Св.Кирил и Методий“. В тази посока е изключително важна ролята на общинският музей, който съгласно Закона за туризъм е и туристически обект. Необходимо е институцията да разшири дейността си и наред с провеждани културни и образователни мероприятия за местното население, да положи усилия за привличане на туристи посредством качествена реклама, информационно обслужване и предлагане на туристически услуги – интерпретации, беседи, анимация, продажба на сувенири. Друг съществен проблем, който трябва да намери решение е проблемът с достъпа до цитираните обекти, включително в почивните и празничните дни. Посещение до обектите след

предварителна заявка няма да увеличи броят на посетителите по няколко причини: такъв подход изисква предварително планиране на времето за провеждане на организирани посещения, които преди всичко пътуват с цел посещение до Рилски манастир, но с цел настаняване и хранене се отправят към съседни дестинации; туристическите обекти в град Рила са слабо известни и по популярност не могат да се конкурират с Рилски манастир, където е концентриран туристопотока и посещението им само след предварителни заявки, ще отблъсне потенциалния посетител; преобладаващ дял от оставащите с нощувка туристи в град Рила са Българи, посещават Рилски манастир предимно през уикенда и реализират 1 или 2 нощувки-за такъв тип турист посещение до забележителност в определен час ще наруши нагласите им за отдих и рекреация.

Друга неизползвана възможност е ресурсът от нематериалното културно наследство и е необходимо типични за общината културни събития да се доразвият в туристически атракции, за което е много важна ролята и опита на НЧ „Христо Ботев“, гр. Рила.

Проблемите в развитието на туризма и селското стопанство налагат институционална подкрепа от страна на общината, предоставяне на информация за развитие на местния бизнес, стимулиране сътрудничеството между предприятията от различните сектори, привличане на местния бизнес в процеса на вземане на решения за развитието на територията. В това отношение е изключително важно да се разшири състава на Консултативният съвет по въпросите на туризма и да се привлекат представители от реалният бизнес, които пряко да бъдат включени в реализиране на туристическата политика на територията на общината.

Балансираното икономическо развитие изисква насочване на усилия и в други сектори като селско стопанство и особено в преработвателната промишленост и развитие на услуги за населението. Както показва анализа, за всяка икономическа дейност, включително и туризма е много важно микро климата и състоянието на базисната инфраструктура.

ЧАСТ III.

АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ЗАПЛАХИТЕ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА (SWOT).

Този метод на анализ е процес на стратегическо планиране в организацията, който определя предизвикателствата и новите възможности за развитие. Анализът включва оценка на вътрешните фактори, чрез която се идентифицират силните и слабите страни на община Рила, оценка на външните фактори на обкръжаващата среда, които очертават благоприятните възможности и потенциални заплахи за развитието на общината.

Главната цел на SWOT-анализа е да се извърши взаимнообвързана оценка на вътрешните за дадена организация или регион силни (Strengths) и слаби (Weaknesses) страни, както и на външните за организацията или региона възможности (Opportunities) и заплахи (Threats). Резултатите от SWOT-анализа позволяват да се планират и реализират конкретни мерки за коригиране на състоянието. Сред елементите на анализа има взаимовръзки, които разкриват потенциала за развитие, а също и такива, които показват ограниченията (лимитиращите фактори) и проблемите, които предстои да бъдат преодолени. След подробен анализ на съвременната обстановка в Общината, събраната актуална информация, идентифицираните проблеми и наличните ресурси, изготвения SWOT анализ насочва към необходимите и възможни действия. Те се основават на силните страни и търсят ефективни решения за преодоляването на слабите страни на територията.

Анализът се базира на географската, демографската, историческата, културната, социалната, образователната и екологичната характеристика. Проследяват се закономерностите във функционално-пространственото развитие на общината и на нейната техническа, производствена, образователна, социална, културна и туристическа инфраструктура. Използването на интегриран подход при управление на процесите в Общината ще позволи да се засили и влиянието на силните страни и се подпомогнат секторите с потенциал за развитие.

Силни страни	Слаби страни
1. Добро транспортно-комуникационно местоположение на общината;	1. Лошо състояние на елементи на техническа инфраструктура – водопровод и канализация,

<p>2.Близост на общината до областен и академичен център – Благоевград;</p> <p>2.Добри природни дадености и климатични характеристики;</p> <p>3.Чиста околна среда;</p> <p>4.Наличие на защитени територии и съхранено многообразие от растителни и животински видове;</p> <p>5.Добри почвени и климатични условия за развитие на селско стопанство и животновъдство;</p> <p>6.Развит аграрен сектор и добри условия за преработка на селскостопанска продукция и производство на екологично чисти селскостопански продукти;</p> <p>7. Качествени образователни и социални услуги;</p> <p>8.Традиции в културата и добре развита читалищна дейност;</p> <p>9. Наличие на световен туристически център – Рилски манастир;</p> <p>10.Богато културно историческо наследство;</p> <p>9.Традиции в туризма и изградена мрежа от туристически обекти;</p> <p>10.Разкрити нови туристически обекти и повишен интерес за инвестиции в нови форми на туристическо предлагане;</p> <p>12.Изградена инфраструктура за екологичен и планински туризъм;</p> <p>13.Изградени, реставрирани и социализирани нови туристически обекти – Килийно училище, Общински музей, ц. Св. Архангел Михаил;</p> <p>14.Институционална и финансова подкрепа, оказвана от Община Рила за развитие на култура, младежки дейности ,спорт, образование, социални услуги, туризъм;</p> <p>15.Изграден капацитет на общинска администрация за предоставяне на качествено административно обслужване за населението и бизнеса;</p> <p>16.Изграден опит и утвърден капацитет на общинска администрация за подготовка и изпълнение на проекти, финансирани от външни източници;</p> <p>17. Намаляване на негативните тенденции в демографското развитие и икономическият растеж;</p>	<p>вътрешна улична мрежа, липса на пречиствателни съоръжения за питейни и отпадни води;</p> <p>2.Недобро енергийно състояние на сгради за обществено ползване;</p> <p>3.Липса на производства за ВЕИ и зелена енергия;</p> <p>4.Необходимост от до развитие на образователна, културна и социална инфраструктура;</p> <p>5.Слаборазвити дейности за спорт и физическа култура за деца и младежи;</p> <p>6.Недобро екологично състояние и пропуски в управление на отпадъци;</p> <p>7.Понижен интерес в населението към опазване на околната среда и оползотворяване на отпадъци чрез рециклиране, разделно събиране, компостиране;</p> <p>8.Липса и недостиг на социални услуги за деца, лица с физически увреждания, възрастни хора;</p> <p>9.Ограничен собствен финансов ресурс на общината за реализация на стратегически за развитието проекти;</p> <p>10. Липса на електронни услуги и услуги с отдалечен достъп, предоставяни от общинска администрация;</p> <p>11.Липса на сътрудничество между икономически оператори от различните сектори на икономиката-туризъм, търговия, земеделие;</p> <p>12.Липса на земеделски кооперации и организации на селскостопански производители;</p> <p>13.Липса на производствени предприятие в земеделския сектор;</p> <p>14.Силна концентрация на туристическите посещения в общината;</p> <p>15.Липса на разнообразие в предлаганите туристически продукти, липса на допълнителни туристически продукти и анимация;</p> <p>16.Липса на адекватна реклама в туристическия сектор;</p> <p>17.Пропуски в управление на културно историческото наследство и използването му като туристически ресурс;</p> <p>18.Неразвити услуги и липса на приходи от туристически посещения в общински музей;</p> <p>19.Проблеми в достъп до туристически обекти /музей, църква, килийно училище/ и липса на информационни туристически услуги;</p>
<p>Възможности</p>	<p>Заплахи</p>
<p>1.Осигуряване на финансиране за социални и икономически проекти по линия на фондове на ЕС за споделено управление;</p> <p>2.Осигуряване на финансиране за инфраструктурни проекти по линия на държавен бюджет;</p> <p>3.Реализация на проекти, финансирани от Стратегия на МИГ „Кюстендил-невестино, Бобошево- Кочериново“ – подходът ВОМР;</p> <p>4. Реализация на проекти по линия на фонда за справедлив преход;</p> <p>5.Подобряване достъп до безвъзмездно финансиране и до кредитни продукти в България</p>	<p>1.Повишаване негативни последици от глобалното затопляне и климатични промени – засушавания и повишаване на средногодишни температури, промяна в климата, риск от природни бедствия;</p> <p>2.Замърсяване на околната среда поради природни причини, натоварен туристопоток или човешка дейност;</p> <p>3.Заплаха от военни конфликти на европейско и световно ниво и риск от увеличаване на бежанският поток в страната;</p> <p>4.Нестабилна политическа атмосфера и динамично променящо се законодателство в</p>

<p>за микро и малки предприятия и стимулиране на предприемачеството, икономическата активност и разкриване на работни места;</p> <p>6. Развитие на образователна, социална, здравна и културна инфраструктура;</p> <p>7. Развитие на нови социални услуги, включително от резидентен тип;</p> <p>8. Изпълнение на инфраструктурни проекти за подобряване на техническата инфраструктура;</p> <p>9. Изпълнение на дейности за опазване състоянието на околната среда;</p> <p>10. Изпълнение на дейности за смекчаване последиците от климатичните промени и превенция риска от природни бедствия;</p> <p>11. Разширяване на дейностите по управление на отпадъците и поддържане на добро екологично състояние на територията;</p> <p>12. Изграждане на мощности за производство на зелена енергия и ВЕИ.</p> <p>13. Развитие на селското стопанство и съпътстваща преработвателно производство;</p> <p>14. Нарстване на търсенето на екологично чисти храни и био продукти;</p> <p>15. Междуобщинско и трансгранично сътрудничество за изпълнение на проекти от общи икономически и социални интереси;</p> <p>16. Подобряване на бизнес климата в общината и стимулиране реализацията на нови инвестиции;</p> <p>17. Стратегическо управление на общинската собственост и балансирано устройство на територията;</p> <p>18. Улесняване достъп до административни услуги за населението и бизнеса чрез създаване на електронно управление в общинска администрация /електронна община/;</p> <p>19. Развитие на вътрешният туризъм на национално ниво;</p> <p>20. Развитие на културен, религиозен и планински туризъм в туристически район Рила-Пирин-Родопи;</p> <p>21. Поддържане на висок ръст на туристическо търсене в дестинация Рилски манастир и възможности за разнообразяване на туристическите продукти и услуги чрез развитие на съществуващите други туристически ресурси;</p>	<p>образование, здравеопазване, икономика, култура, социални услуги и данъчно-осигурителна политика;</p> <p>5. Задълбочаване на несъответствието между образователното и квалификационно равнище на работната сила и изискванията на пазара на труда;</p> <p>6. Неэффективно използване на природните и културно-историческите дадености в общината;</p> <p>7. Повишаване стойностите на енергийни и водни ресурси и заплахата от закриване на предприятия;</p> <p>8. Заплахата за местният бизнес от свободно предлагани стоки от чужбина с ниска себестойност и ниски цени;</p> <p>9. Ниски доходи и ниска покупателна способност на населението;</p> <p>10. Риск за здравето и живота на децата и младежите поради развитие на вредни навици, криминални прояви, лесен достъп до информация и вредни стоки.</p> <p>11. Увеличаване на трудова миграция;</p>
---	--

Анализът определя основните моменти в констатираните пропуски и слаби страни в планиране и реализиране на политики за социалното и икономическо развитие на община Рила.

Отчитайки капацитета си, краткият срок на действие на настоящият план, очаквани бъдещи финансираня, за общината като орган на местното самоуправление е възможно и е крайно необходимо да насочи усилия и ресурси за неутрализиране на описаните слаби страни с особен акцент върху решаване на инфраструктурните проблеми, опазване на околната среда и смекчаване последиците от климатичните промени.

Базисната инфраструктура, мерки за чиста околна среда са задължително условия за изграждане на благоприятни условия за бизнес развитие и инвестиции. Ефектът е с пряко отражение върху

състоянието за местното население – възможност за нови работни места, сигурна жизнена среда, сигурност за децата и подрастващите.

Отчитайки даденостите на общината и съществуващото положение, както и природни, туристически, културно-исторически и демографски характеристики се налага изводът, че всякакъв вид мерки и действия трябва да са насочени и да имат като резултат запазването и развитието на човешкият капитал.

Подкрепа на местната икономика е неразривно свързана със запазване на работните места и стимулиране разкриване на нови, което да доведе до спиране на трудовата миграция и напускане на населението от общината.

ЧАСТ IV.

ВЗАИМОВРЪЗКИТЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ОБЩИНА РИЛА С ИЗГОТВЕНИЯ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН.

ПИРО като част от системата от стратегически документи интегрира регионалното и пространственото развитие и служи за определяне на актуалните проблеми, нуждите и потенциалите за развитие на районите, общините и населените места, които се отчитат при разработването на инвестиционни програми и финансови инструменти, включително съфинансирани от фондовете на Европейския съюз. В унисон с тях е и планирането и изпълнението на интегрирани подходи за териториално и градско развитие и на местни инициативи, допринасящи за постигане на националните цели и приоритетите за регионално и местно развитие. ПИРО е изработен за цялата територия на общината с всички включени в нея кметства и населени места. Същевременно, тъй като развитието на съседните територии в други общини има потенциал да оказва влияние на развитието на близките до тях територии, анализът вземе под внимание и всички съседни територии в рамките на съседни общини.

Тематичният обхват на социално-икономическия анализ покрива основни тематични направления: икономическо развитие (малки и средни предприятия); туризъм (туристически ресурси и инфраструктура, специализация); социално развитие (демография, образование, здравеопазване, социални услуги, заетост и безработица), пазар на труда; култура и културно наследство; инфраструктура.

Основни изводи, които се налагат от разработването на План за интегрирано развитие на Община Рила:

- Подобряване на условията за живот, образование и социални услуги за населението;
- Привличане на инвеститори и допълнителни средства чрез финансиране на проекти;
- Развитие на туристическия продукт и утвърждаване на общината като център на развитие на устойчив туризъм;
- Повишаване на ЕЕ на общинския и частен сграден фонд и ползване на ВЕИ в публичния и частния сектор;
- Доизграждане, рехабилитация и поддържане на техническа инфраструктура.

Община Рила попада в Югозападния планов период и при сравнение със социално икономическото си състояние, трябва да се отчете и фактът, че в този район попада и столицата – град София - демографски, икономически, административен, образователен и културен център на национално ниво. Това е основната причина за високите показатели на ЮЗПР, които се различават от отделните показатели както на районите от ниво – област, така и за териториите на общините.

С поставеният акцент за интервенции в секторите образование, култура, инфраструктура, селско стопанство и туризъм, околна среда, планът на община Рила е в съответствие с основните идеи за развитие, описани в анализът на ЮЗР , изготвен от „Национален център за териториално развитие „ЕАД“:

- Икономика;
- Туризъм;
- Образование ;
- Инфраструктура;

- Околна среда;
- Културно наследство;
- Урбанистичен модел;
- Качество на публичните услуги;
- Антикорупция.

ЧАСТ V.

ПРИОРИТЕТИ И ЦЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.

Планът за интегрирано развитие на Община Рила 2021 - 2027 съдържа визия за развитието на общината, стратегически цели, както и приоритети, насочени към потенциала за развитие на територията със съответни мерки към тях. Използването на интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие на Общината изисква целите и приоритетите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на общината, мрежата от населени места и отделните сектори (индустрия, транспорт, екологична инфраструктура, туризъм, аграрни проекти и др.), залегнали в Общия устройствен план на общината за развитие на територията.

ВИЗИЯ: *Община Рила – територия със съхранена чиста и красива природа, богато културно историческо наследство и устойчива икономика, осигуряващи благоприятна среда за живеене и висок жизнен стандарт на населението.*

ПРИОРИТЕТ 1. СЪХРАНЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯТ ПОТЕНЦИАЛ.

Цел 1.Качествено образование и обучение.

Мярка 1.1.: Инвестиции в подобряване, модернизиране и поддържане на образователната инфраструктура.

Дейностите са насочени към поддържане доброто състояние на образователната инфраструктура, нейното развитие и модернизиране, така че да се осигурят благоприятни условия за децата и учениците в образователният процес.

Дейности/Проекти:

1. Изграждане на училищна спортна инфраструктура в ОУ „Аверкий Попстоянов- град Рила;
2. Основен ремонт на част от помещения и козирки в сграда „Д-р Тодора Миладинова“- гр. Рила;
3. Изграждане на инсталация за производство на електрическа енергия от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ), за осигуряване на собствено потребление на електрическа енергия (за отопление и охлаждане), за сградният фонд на ОУ „Аверкий Попстоянов“ – гр. Рила (УПИ ХХ-776), в кв. 49 по плана на гр. Рила), чрез ФТЕЦ 100 KW, с необходимото оборудване.“.

Мярка 1.2: Създаване на подкрепяща среда и подобряване на условията за личностно развитие за деца и ученици, вкл. и със специални образователни потребности от Община Рила;

Дейностите целят осигуряване на равен достъп до образование и подкрепяща и приобщаваща среда за всички деца и ученици, без оглед на тяхната етническа принадлежност, здравословно състояние, специални образователни потребности.

Дейности/проекти:

1. Създаване на достъпна физическа и архитектурна среда в образователните институции в Община Рила;
2. Подобряване на специализираната подкрепяща среда в образователните институции;

Мярка 1.3: Превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение в община Рила; Дейностите обхващат форми на извънкласни занимания и осмисляне на свободното време на децата и учениците, развитие на таланти, създаване на навици за спорт и физическа активност.

Дейности/проекти:

1. Организиране и провеждане на „Лятна академия за деца и ученици” в град Рила;
2. Организиране и провеждане на „Програма за осмисляне на свободното време на децата и учениците на територията на Община Рила“;
3. Организиране и провеждане на „Отворени врати за летни занимания“;
4. Включване на децата и учениците в художествената самодейност на читалищата от община Рила;

Цел 2. Качествени услуги за населението.

Мярка 2.1: Поддържане и развитие на системата от социални услуги;

Дейностите са насочени към поддържане на високо качество на предлаганите социални услуги, улеснен достъп до социални услуги, развитие и разкриване на нови социални услуги за населението от общината и за население от други територии.

Дейности/проекти:

1. Основен ремонт, преустройство и пристройка на асансьор на обществена сграда за социално – здравни услуги, гр. Рила;
2. Въвеждане на ЕСМ в сграда за социално – здравни услуги, гр. Рила;
3. Реконструкция и преустройство на пристройка на СОУ „Ав.Попстоянов“ в сграда за социални услуги;;
4. Разкриване на резидент тип социални услуги за уязвими групи;

Мярка 2.2: Инвестиции в култура, спорт, младежки потенциал.

Основна посока на мярката е подобряване на инфраструктурата и културните организации, както и създаване на условия за спорт и физическа активност за подрастващите.

Дейности/проекти:

1. Въвеждане на мерки за енергийна ефективност в сградата на Читалище „Христо Ботев – 1918“ с. Смочево;
2. Ремонт и въвеждане на ЕСМ в сграда на читалище „Св.Йоан Рилски“, с. Пастра;
3. Ремонт и въвеждане на ЕСМ в сграда на общински музей „Алекси Рилец“, гр. Рила;
4. Подмяна на осветление и ново оборудване в кинозалон към НЧ „Христо Ботев“, гр. Рила;
5. Изграждане на детски и мини спортни площадки в гр.Рила;
6. Поддържане дейността на общински спортни клубове.

ПРИОРИТЕТ 2. УСКОРЯВАНЕ РАСТЕЖА НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА.

Цел 1. Повишаване на инвестиционната атрактивност и подкрепа за развитие на местната икономика на община Рила.

Мярка 1.1: Подобряване на елементите на техническата инфраструктура.

Мярката обхваща дейности, насочени към подобряване на водоснабдяването, изграждане, реконструкция на ВиК системи, пречиствателни съоръжения за питейни и отпадни води, реконструкция и рехабилитация на улична мрежа във всички населени места на общината.

Дейности/проекти:

1. Допълнително водоснабдяване на група Рила-Кочериново с водохващане р. Ломница;
2. Основен ремонт на водохващане „Робовица“;
3. Реконструкция на част от вътрешна улична мрежа и съпътстващи водоснабдителни проводни в гр. Рила;
4. Реконструкция и рехабилитация на уличната мрежа в село Падала, Община Рила за улица с о.т. 16-15-1-24, улица с о.т. 1-2-3-4-5-13-12; улица с о.т. 20-21-22-1-пешеходна улица със стълби; улица с о.т. 20-31-32-пешеходна улица; улица с о.т. 40-19 – пешеходна;
5. Реконструкция и рехабилитация на път KNL 3180/ССС-107 Рила Рилски манастир 13+336 – Падала 5+390 – 6+430;
6. „Реконструкция на съществуващата инфраструктура на част от ПИ 55539.100.933 по КККР на село Пастра, община Рила“;
7. Реконструкция на мост на река Рилска в кв. 34 на улица с о.т. 298-297 в гр. Рила;
8. Реконструкция на участък км. 1+506,62+1+592,62 от път IV-10716 гр. Рила-с. Стоб;
9. Реконструкция на вътрешна улична мрежа в с. Смочево.
10. Реконструкция на път KNL 3181 Рилски манастир – Кирилова поляна.

Мярка 1.2. Опазване на околната среда и смекчаване последиците от климатичните промени:

Дейностите са насочени към осигуряване на благоприятна и сигурна среда за живеене, превенция от природни бедствия, опазване компонентите на околната среда като въздух, води, почви, стимулиране производство и ползване на енергия от ВЕИ.

Дейности/проекти:

1. Въвеждане на системи за разделно събиране на отпадъци;
2. Изграждане на зелена екосистемна инфраструктура в гр. Рила;
3. Аварийно укрепване бреговете на река Рилска чрез изграждане на подпорни стени в кв. 6, кв. 27 и кв. 1 (попадащи в зоната на участък от път III – 107 Рила – Рилски манастир), гр. Рила, общ. Рила, обл. Кюстендил – Етап 2 и Етап 3;
4. Реконструкция и рехабилитация на дърво „Рилица“, гр. Рила;
5. Реконструкция и рехабилитация на дърво „Дриска“, гр. Рила;
6. Аварийно укрепване на свлачищен склон със северозападно изложение в кв. 25 по РП на с. Смочево;
7. Създаване на енергийна общност;
8. Изграждане на инсталации/съоръжения за производство на зелена енергия –МВЕЦ, Фотоволтаични централи;
9. Въвеждане на енергийно ефективни мерки за улично осветление в Община Рила.

Цел 2. Устойчиво и балансирано развитие на туризма.

Мярка 2.1: Превръщане на гр. Рила в привлекателно място за отдих и туризъм и отправна точка към дестинации на културен, планински и религиозен туризъм.

Тук се включват инвестиции пряко насочени към подобряване условията за туризъм на територията на град Рила-нови услуги, подобряване на информационното обслужване, развитие на туристическите обекти, на територията на града.

Дейности/проекти:

1. Развитие на туристическите обекти на територията на град Рила - общински музей „Алекс Рилец“, Килийно училище „Св.Кирил и Методий“, църква „Св. Архангел Михаил“;
2. Изграждане на туристически и увеселителен парк в град Рила;
3. Повишаване на квалификацията на заетите в общински музей „Алекси Рилец“;
4. Подкрепа на НЧ „Христо Ботев“ при организиране на събития, с потенциал за развитие им като туристически атракции - „Рила пее и танцува“ и „Кратун месец“;

Мярка 2.2: Развитие и популяризиране на основни и допълнителни туристически услуги.

Обхватът на дейностите е насочен към популяризиране на Община Рила като богата територия на културно историческо наследство и възможности за практикуване на различни форми на туризъм и социален отдих.

Дейности/проекти:

1. Създаване на виртуален център за туристическа реклама, информация и анимация;
2. Разширяване състава и дейността на Консултативен съвет по въпросите в туризма и създаване на партньорство между заинтересованите страни в туризма – частен бизнес, земеделски производители, културни институции, неправителствени организации;
3. Стимулиране използването на екологичен транспорт в района – велотуризм, електромобили.
4. Изготвяне на рекламни печатни и електронни материали;
5. Участие на туристически борси и изложения.

Цел 3. Подкрепа развитието на селското стопанство.

Мярка 3.1. Институционална подкрепа на заетите в селското стопанство.

Фокусът е върху стимулиране на инвестиции в селското стопанство, производство и преработка на екологично чиста продукция и създаване на добавена стойност в сектора.

Дейности/проекти:

1. Устойчиво управление на общинският поземлен фонд и отдаване под наем на недвижими имоти на земеделски стопани;
2. Стимулиране земеделските стопани за създаване на селскостопански кооператив или сдружение;
3. Стимулиране модернизацията на земеделските стопани и подкрепа за създаване на преработвателни производства в земеделският сектор;

Цел 4. Улеснен достъп до административни услуги.

Мярка 4. 1. Намалване на административната тежест за населението и бизнеса.

Усилията са насочени към подобряване качеството на административното обслужване с акцент върху дигитализация и развитие на „електронна община“, създаване на предпоставки за добър бизнес климат и улеснен достъп до административните услуги за населението и бизнеса.

Дейности/проекти:

1. Развитие на комплексно административно обслужване, включително електронно управление;
2. Дигитализация на процеса на териториално планиране и устройство на територията;
3. Устойчиво управление на общинската собственост и привличане на инвестиции;
4. Изготвяне на инвестиционни проекти за подобряване и модернизиране на общинската инфраструктура;
5. Осигуряване на финансиране чрез кандидатстване по европейски и национални програми за социално и икономическо развитие;
6. Изработване на проект за изменение на ОУП;

**Списъкът с дейности е изготвен на основа проектна готовност на общината и не трябва да се приема като изчерпателен или окончателен.*

ЧАСТ VI.

СЪОТВЕТСТВИЕ С ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИЧЕКИ ДОКУМЕНТИ.

С използваният интегриран подход при разработване и методите на планиране и предложени мерки за интервенции, ПИРО е в съответствие с целите на **Европейската кохезионна политика** за периода

2021-2027 и по-конкретно с цел 5 „Европа по –близо до гражданите чрез насърчаване на устойчивото и интегрирано развитие на градските, селските и крайбрежни райони и на местните инициативи“.

ПИРО е съобразен с ключовите социални, екологични и икономически цели за селското стопанство, горското стопанство и селските райони на ЕС, залегнали в **Общата селскостопанска политика**. С предложените действия за инвестиции в инфраструктура, опазване на околната среда и смекчаване последиците от глобалното затопляне, предоставяне на основни услуги за населението, съживяване на земеделието и местната икономика ПИРО е в унисон с целите на **Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2023-2027 г.**

С предложените действия за подобряване на инфраструктурата и създаване на благоприятна среда за живеене и бизнес развитие, с приоритетното определяне на човешкият капитал ПИРО на местно ниво развива целите на **Националната програма за развитие на България 2030:**

- *ускорено икономическо развитие;*
- *демографски подем;*
- *намаляване на социалните неравенства.*

Планираното повишаване на качеството на административното обслужване чрез развитие на електронното управление на местно ниво допринася за трансформиране на администрацията в цифрова и за сигурно и надеждно предоставяне на електронни административни услуги, с което настоящият ПИРО отговаря на приоритетите на **Стратегията за развитие на електронно управление /2025г/** и съотносимите стратегически документи и политики за *цифрова трансформация и мрежова и информационна сигурност*.

Община Рила влиза в състава на Югозападния район на планиране /ЮРП/ - район от Ниво/ 2 /NUTS 2/.

Средносрочният стратегически планов документ, който определя политическата, икономическата, пространствената и тематична рамка на развитието на региона в годините на новия програмен период 2021-2027 г. е **Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югозападния регион за планиране 2021-2027**. Основни приоритети, определени в Стратегията и с които е съобразен Планът за интегрирано развитие на Община Рила са:

- *Подкрепа на регионалните потенциали за устойчив растеж;*
- *Инвестиране в човешкия капитал и преодоляване на регионалните дисбаланси в осигуряването на достъп до качествени услуги;*
- *По-добре свързан и устойчив регион.*

Мерките за стимулиране на развитието на туризма в ПИРО са съобразени с приоритетите, залегнали в **Стратегията за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030:**

- *Позициониране на България като туристическа дестинация в по-висок клас на световния туристически пазар като качество на предлагания туристически продукт и добавена стойност;*
- *Увеличаване дела на специализираните видове туризъм, водещи до целогодишна и по-интензивна натовареност – балнео (медикъл спа), спа и уелнес, културен (във всичките му форми - исторически, археологичен, етнографски и поклоннически), еко и селски туризъм, приключенски, конгресен, ловен, голф, винен и гурме туризъм и др.;*
- *Стимулиране на интегрирано регионално развитие на туризма чрез формиране на подходящи организационни структури, координация на предлагането и прилагане на регионално диференцирана държавна туристическа политика;*
- *Опазване и устойчиво използване на туристическите ресурси, в това число природни, културни и антропогенни;*
- *Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура;*
- *Повишаване защитата, правата и сигурността на потребителите на туристически услуги;*
- *Насърчаване на сътрудничеството между институциите на централно и местно ниво и представителите на туристическата индустрия и създаване на възможности за развитие на партньорство;*

- *Повишаване качеството на образование и обучение в туризма в съответствие с нуждите на туристическия сектор и развитието на пазара на труда.*

Анализът в ПИРО и предложената стратегия за действия обединява начертаните посоки на развитие в стратегически и планови документи на местно ниво:

- *Общ устройствен план на Община Рила;*
- *Програма за опазване на околната среда на Община Рила /2021-2027/;*
- *Програма за управление на отпадъците на Община Рила /2021-2027/;*
- *Общинска програма за намаляване риска от бедствия /2023г. – 2027/;*
- *Стратегия за управление на общинската собственост в община Рила /2023 – 2027/;*
- *Годишни програма за управление и разпореждане с имоти – общинска собственост в Община Рила;*
- *Общинска стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците на Община Рила;*
- *Общинска стратегия за развитие на социалните услуги в Община Рила /2016-2020/.*

ЧАСТ VII.

КОМУНИКАЦИОННА СТРАТЕГИЯ

Главна цел при разработването на ПИРО е да се осигури прилагането на принципа за партньорство и сътрудничество с всички заинтересовани страни – институции, бизнес, структури на гражданското общество.

Изготвянето на стратегическия документ е хармонизирано със следните принципи за стратегическо планиране на местното развитие:

1. Обвързаност на планираните мерки помежду си за съвместно подобряване на местното развитие;
2. Съответствие с принципите и правилата за прилагане на структурните инструменти в областта на регионалната политика на ЕС;
3. Координация и съгласуваност с европейските, националните и местните политики за конкуренция, опазване и подобряване на околната среда и равните възможности;
4. Информираност и публичност на процесите на планиране и програмиране, финансиране, изпълнение, наблюдение и оценка в областта на интегрираното регионално и местно развитие;
5. Съфинансиране и допълване на местните собствени финансови ресурси за развитие със средства от държавния бюджет, фондовете на ЕС и други публични и частни източници;
6. Интегриране на усилията, човешките ресурси и финансовите средства за осъществяване на набелязаните в стратегията цели;
7. Отвореност за допълнения и адаптивност на стратегическите намерения към бързо променящите се условия на средата, в която ще се реализира стратегията.

С комуникационната стратегия се цели:

- Повишаване нивото на информираност за процеса на разработване ,одобряването и изпълнение на ПИРО на всички заинтересовани страни.
- Изготвяне на механизъм за публична информираност на широката общественост.
- Включване на широко кръг участници в процеса за осигуряване на обществена подкрепа при разработването и изпълнението на ПИРО.;

- Повишаване на качеството на ПИРО чрез използване компетентността на заинтересованите страни.

Комуникационната стратегия включва механизъм за осигуряване на информация, отчетност и прозрачност относно постигнатите резултати и използваните финансови ресурси по програмата за реализация на плана.

Принципът на партньорство и сътрудничество с представителите на различните заинтересовани страни, следва да се прилага в рамките на целия процес на изпълнението на плана. Обществеността се информира за начина на изпълнение на мерките от програмата за реализация, за резултатите от тях и за начина, по който са изразходвани финансовите ресурси.

Ангажимент на общинската администрация е да осигурява необходимата публичност и да прилага всички възможни мерки за поддържане на интереса и мотивацията за участие на местните общности при Определянето и реализацията на целите и приоритетите на документа. ПИРО се обсъжда и съгласува със заинтересованите организации, с икономическите и социалните партньори, а така също и с физически и юридически лица, които имат отношение към развитието на общината. Цели се, информацията да достига до максимален брой представители на заинтересованите страни и да осигурява участието им в обсъжданията и вземането на решенията.

Основните информационни събития, които имат за цел да уведомяват широката общественост и да привлекат вниманието и интереса на заинтересованите страни са:

- Прессъобщения насочени към медиите, като средство за осведомяване на местната общност за действията по съставянето на плана за етапите и постиженията при неговото изпълнение;
- Публикации в социалните мрежи – ФБ страницата на общината;
- Информационни срещи със заинтересованите страни;
- Интернет страницата на общината.-Интернет страницата се използва като средство за редовно предоставяне на актуална информация за работата по изготвяне и изпълнение на ПИРО-протоколи, изказвания, становища, указания, често задавани въпроси, информация за разглеждани и одобрени проекти.
- Годишни доклади относно реализацията на ПИРО.

Годишните доклади, междинната оценка и окончателния доклад се съобщават така че, да станат достояние на заинтересованите страни и гражданите, като се предостави възможност за становища и предложения за следващия ПИРО 2027-2034.

ЧАСТ VIII. ПРИОРИТЕТНИ ЗОНИ ЗА РАЗВИТИЕ.

На база на анализа на силните и слабите страни на общинската територия, както и на потенциалите за развитие могат да се определят приоритетни зони за въздействие на територията на общината с различна функционалност, в които основно да се съсредоточат изпълнението на мерките, предвидени в програмата за реализация на плана.

С цел оптимално ползване и концентрация на ресурси в настоящият план може да се очертае една зона въздействие – град Рила, като зона за интегрирано градско развитие. Зоната обхваща територията на град Рила в строителните му граници. Тук са насочени мерки и дейности в сферата на образование, услуги за население, подобряване на инфраструктура във всичките ѝ аспекти, развитие на туристически продукти, подкрепа за малки и средни предприятия. Изпълнението на тези мерки по интегриран начин ще доведе до подобряване на жизнената среда, подобряване на микро климата за бизнес развитие, превръщане на града в атрактивно място за отдих и туризъм. Съществува реална възможност за увеличаване на туристическите посещения в града и удължаване на престоя на туристите, което директно ще окаже влияние върху туристическото предлагане, търговията и съпътстващите услуги.

Причините за определяне на зоната са:

- Голям брой от населението живее в град Рила, респективно по-голям брой ползватели на резултатите от изпълнение на приоритетите на ПИРО;
- Наличие на търговска мрежа и туристически обекти;
- Наличие на основни услуги за населението;
- Наличие на образователни и социални институции;
- Добро местоположение и транспортно-комуникационна достъпност на града;
- Наличие на туристически обекти;

Принципите за балансирано развитие, ефективност и ефикасност при използване на ресурсите също са спазени – предвидени са мерки за развитие и за останалите населени места в общината, но те са с по-малък обхват и финансово изражение.

ЧАСТ ІХ.

ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПЛАН ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РИЛА.

При разработване на стратегическата част на ПИРО е използван интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие на общината, който изисква целите и приоритетите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействието с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на общината, мрежата от населени места и отделните сектори (индустрия, транспорт, екологична инфраструктура, туризъм, аграрни дейности и др.), залегнали в устройствените планове за развитие на територията.

Програмата за реализация на ПИРО има за задача на основата на целите и приоритетите за развитие на общината, залегнали в плана, да осигури вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието и ресурсите за реализация на плана, като оптимизира възможностите за финансиране, институционална подкрепа и техническа помощ за изпълнение на плана. Основните структурни елементи на програмата са мерките и проектните идеи по съответните цели и приоритети на плана. В тях са включени дейности, обединени по териториален, технологичен и времеви признак, с общо финансово управление и предвиден синергичен ефект. Всяка предвидена интервенция обхваща комплекс от дейности, подлежащи на финансиране със собствени или заемни средства, публично-частни партньорства, средства от различни оперативни програми или от други източници. Идентифицирани са и мерки, за чието изпълнение не винаги е необходим финансов ресурс.

ПРИОРИТЕТ 1. СЪХРАНЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯТ ПОТЕНЦИАЛ.	
ЦЕЛИ:	МЕРКИ:
1. Качествено образование и обучение.	Мярка 1.1.: Инвестиции в подобряване, модернизиране и поддържане на образователната инфраструктура. Мярка 1.2.: Създаване на подкрепяща среда и подобряване на условията за личностно развитие за деца и ученици, вкл. и със специални образователни потребности от Община Рила; Мярка 1.3.: Превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение в община Рила;
2. Качествени услуги за населението.	Мярка 2.1.: Поддържане и развитие на системата от социални услуги; Мярка 2.2.: Инвестиции в култура, спорт, младежки потенциал.
ПРИОРИТЕТ 2. УСКОРЯВАНЕ РАСТЕЖА НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА.	

ЦЕЛИ:	МЕРКИ:
1. Повишаване на инвестиционната атрактивност и подкрепа за развитие на местната икономика на община Рила.	Мярка 1.1: Подобряване на елементите на техническата инфраструктура. Мярка 1.2: Опазване на околната среда и смекчаване последиците от климатичните промени;
2. Устойчиво и балансирано развитие на туризма.	Мярка 2.1: Превръщане на гр. Рила в привлекателно място за отдих и туризъм и отправна точка към дестинации на културен, планински и религиозен туризъм. Мярка 2.2: Развитие и популяризиране на основни и допълнителни туристически услуги.
3. Подкрепа развитието на селското стопанство.	Мярка 3.1. Институционална подкрепа на заетите в селското стопанство.
4. Улеснен достъп до административни услуги.	Мярка 4.1. Намаляване на административната тежест за населението и бизнеса.

Описание на мерките и дейностите са показани в Таблица 1;

Описание на важни за общината проекти са показани в Таблица 1А.

Необходими финансови средства са посочени в Таблица 2.

ЧАСТ X.

МЕРКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ИЗМЕНЕНИЕТО НА КЛИМАТА И МЕРКИ ЗА АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ БЕДСТВИЯ.

България се намира в един от регионите, които са особено уязвими към изменението на климата (предимно чрез повишаване на температурата и интензивни валежи) и от нарастващата честота на свързаните с изменението на климата екстремни събития като суши и наводнения.

Рисковете, причинени от събития, свързани с изменението на климата, могат да доведат до загуба на човешки живот или да причинят значителни щети, засягащи икономическия растеж и просперитета. Изменението на климата вероятно ще увеличи честотата и величината на екстремните метеорологични явления, като се очаква през следващите десетилетия в страната средната годишна температура на въздуха да се увеличи и да се променят типове валежи. Най-често срещаните хидрометеорологични и природни бедствия са валежи и температури, бури, наводнения, горски пожари, свлачища и суша.

В Програмата за реализация на ПИРО са формулирани мерки за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от природни бедствия, е отчетена спецификата на територията.

„Мисли глобално, действай локално” – плануването на мерките за адаптация към вече настъпилите промени в община Рила са съобразени със съществуващите специфични проблеми, възможности и ресурси на района, както и с глобалните проблеми по опазване на околната среда и устойчивото развитие. Една от основните причини за изменение на климата е повишаване съдържанието на въглерод във въздуха. Слабото развитие на промишлеността и отсъствието на промишлени замърсители са основата на чистата екологична обстановка в Общината. От друга страна наличието на горски територии на близо половината от площта на Общината е фактор който силно влияе върху чистотата на въздуха.

Предвидените мерки са насочени към намаляване на ерозията на речните брегове на река Рилска и укрепване на деретата на територията на град Рила. Заложено е и укрепване на активно свлачище в село Смочево.

Планираните инвестиции в зелени системи и зелена инфраструктура са с основна цел намаляване на въглеродният двуокис и ФПЧ във въздуха.

Поощряване на сътрудничеството между бизнеса от различни сектори също индиректно би повлияло към адаптиране към климатичните промени. В това отношение, туристическият бранш може да бъде притегателен център за популяризиране и потребление на селскостопански стоки, местно производство – плодове, зеленчуци, вино, животинска продукция, вместо потребление на стоки от чужбина, което представлява намаляване на въглеродният отпечатък от транспортната индустрия.

ЧАСТ XI.

НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА НА ПИРО

Наблюдението на изпълнението на ПИРО се извършва с цел постигане на ефективност и ефикасност на стратегическото планиране на регионалното и пространственото развитие, програмирането, управлението и ресурсното им осигуряване. Предмет на наблюдение е изпълнението на целите и приоритетите за регионално и местно развитие съгласно определени физически и финансови индикатори, организацията и методите на изпълнение, прилагани от органите за управление, и мерките за осигуряване на информация и публичност за резултатите от изпълнението на ПИРО.

СИСТЕМАТА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ

За постигане целите на наблюдението се изгражда система за наблюдение, която отговаря на специфичните условия и организация за изпълнение на ПИРО. Системата за наблюдение обхваща: - източниците, начините и периодичността за събиране, обработка и анализиране на информация; - индикаторите за наблюдение; - органите за наблюдение, организацията и методите на тяхната работа; - системата на докладване и осигуряване на информация и публичност. Орган за наблюдение на плана за интегрирано развитие на общината е общинският съвет. В процеса на наблюдение на изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината общинският съвет осигурява участието на заинтересованите органи, организации, физически и юридически лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност при изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината. Кметът на общината организира наблюдението на изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината. За резултатите от наблюдението на изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината се разработва годишен доклад. Годишният доклад за наблюдението на изпълнението на плана за интегрирано развитие на общината се изготвя по определен от кмета на общината ред и се одобрява от общинския съвет по предложение на кмета на общината.

Изменение и актуализация на плана се допуска при условията, посочени в ППЗРР, в т.ч.:

- при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- при съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на плана.

Същевременно, актуализация на програмата за реализация на плана може да бъде извършвана периодично въз основа на изводите и препоръките в годишните доклади за наблюдение с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и приоритетите за развитие. Периодичната актуализация на програмата за реализация и приложенията към нея се извършва с цел включване на нови мерки, дейности, проекти или източници на финансиране.

ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ

Индикаторите за наблюдение на плановете за интегрирано развитие на общините отчитат степента на постигане на определените цели и приоритети за развитие. Индикаторите за наблюдение отчитат конкретните, резултати и въздействието от изпълнението на целите и приоритетите за развитие. Индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО за периода 2021-2027 г. са посочени в матрица на индикаторите (Приложение № 3). За да се осигури необходимата информация за процеса на наблюдение за всеки индикатор са посочени мерните единици, в които ще се измерва, източниците на информация, периодичността на събирането на информация, базовата стойност за отчитане изменението на всеки от индикаторите, както и целевата стойност, която се очаква да бъде достигната до края на

периода на действие на плана. При разработването и прилагането на системата от индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението на ПИРО са включени общите индикатори в областта на регионалната политика и за постигане на растеж и заетост чрез структурната помощ на ЕС през периода 2021-2027 г. Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на плана, въз основа на събраната обективна информация и данни, отчита напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на общината по физически и финансови характеристики. Индикаторите за наблюдение обхващат физическите характеристики (параметри) по отношение реализацията на поставените цели и приоритети за развитие, като стойностите им могат да бъдат абсолютни или относителни. За целите на плана се използват два вида индикатори: за продукт и за резултат. Индикаторите за продукт се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети и/или мерки за развитие на общината. Дефинираните индикатори са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и постигнатото пряко въздействие в съответната област. Индикаторите за резултат отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика за устойчиво интегрирано местно развитие за съответния период. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори, а в някои случаи – с качествени оценки относно достигнатата степен в социалното, икономическото и инфраструктурното развитие на общината и приноса на това развитие за общото развитие на региона.

Използвани източници на информация:

- Закон за регионалното развитие. Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие;
- Методически указания за разработване на ПИРО;
- Националната програма за развитие на България 2030;
- Интегрирана териториална стратегия за развитие на Югозападния регион за планиране /2021-2027/
- Стратегията за развитие на електронно управление /2025г/
- Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони за периода /2023-2027 г./
- Общ устройствен план на Община Рила;
- Програма за опазване на околната среда на Община Рила /2021-2027/;
- Програма за управление на отпадъците на Община Рила /2021-2027/;
- Общинска програма за намаляване риска от бедствия /2023г. – 2027/;
- Стратегия за управление на общинската собственост в община Рила /2023 – 2027/;
- Годишна програма за управление и разпореждане с имоти – общинска собственост в Община Рила;
- Общинска стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците на Община Рила;
- Общинска стратегия за развитие на социалните услуги в Община Рила /2016-2020/.
- НСИ
- Институт за пазарна икономика;
- Данни и документи на общинска администрация.